

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

STALİN MARKSİZM VE DİL

SOSYAL YAYINLAR

MARKSİZM ve DİL

Matbaa Teknisyenleri Basımevi
Divanyolu, Bıçkıyurdu Sokak 12
İ S T A N B U L — 1 9 7 6

J. V. STALİN

MARKSİZM VE DİL

Çeviren : C. KARAKAYA

Gözden geçirilmiş ikinci baskı

SOSYAL YAYINLAR

Klod Farer Cad. No. 16, Daire 2

Divanyolu — İstanbul

Tel : 26 77 87

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

STALİN'in son eserlerinden olan *Lengüistikte marksizme dair* fransızca baskısından (*A propos du marxisme en linguistique*, par Staline, les éditions de la Nouvelle Critique, Paris, 1951) dilimize çevrilmiştir.

Kitabın türkçe birinci baskısı 1967 yılında yapılmıştı. Bu ikinci baskıdan önce tercüme tekrar gözden geçirilmiş ve ilk baskıya girememiş olan bir bölümün de ilâvesiyle eser tamam hale getirilmiştir.

Kitabın başında yer alan, K. Marx'ın *Ekonomi politiğin tenkidine katkı'sının* önsözündeki ünlü pasaj Fransız editör tarafından ilâve edilmiştir.

Kitabın sonunda yine Fransız editörün notları bulunmaktadır.

Stalin bu eserinde, özellikle, Sovyet dil ilminin karşılaştığı birtakım güçlüklerin ne yoldan giderilebileceğini göstermek istiyor. Fakat, bunu yaparken ileri sürdüğü bazı genel tezler memleketimizde — çözülmesi için gerekli sosyal ortam henüz gerçekleşmemiş olduğu için müzmin bir şekilde sürüp giden — dil meselesi üzerinde ciddiyetle düşünen kimselere bu konudaki harcıâlem görüşleri ve peşin hükümleri aşan yeni fikirler ilham edebilecek mahiyettedir.

Bu bakımdan, Stalin'in bu küçük eseri, yazılışının üzerinden 25 yılı aşkın bir zaman geçmiş olmasına rağmen, Türk lengüistiği için aktüalitesini hâlâ aynen korumakta ve hattâ, denebilir ki, hayatî bir önem taşımaktadır.

Stalin'in dil konusundaki tezleri memleketimizde iki ayrı kategoriden kimseler üzerinde sürpriz tesiri yapabilir.

Dilde «devrimcilik» i genel olarak «devrimcilik» in bir icabı sayanlar, Stalin'in dilin bir üstyapı müessesesi olmadığını, bunun için dilde inkılâptan değil, ancak tedricî bir tekâmül den bahsedilebileceğini ileri süren tezini herhalde hayretle karşılayacakları gibi; burjuva inkılâpçılığını bile solculuk saymak temayülünde olan ve bu yüzden «dil devrimciliği» ni, «öztürkçecilik» i (yani tasfiyeciliğin günümüzdeki şeklini) solcuların bir «oyunu» telâkki eden feodal geleneklere ve kültüre sıkıca bağlı ve dolayısıyla osmanlıcaya düşkün kimseler de, bir «solcu» nun — hem de bir «aşırı solcu» nur — dilde inkılâpçılığı reddetmesi karşısında şaşıracaklardır.

Buna mukabil, Türk halkının öz dili üzerindeki kavgaların, bu dili şu veya bu yana çekme çabalayışlarının gerisinde yatan sınıf çıkarlarını görenler, bu iki taraflı hayreti anlayışla karşılayacaklardır.

Stalin, dilin «sınıflara karşı bir nevi kayıtsızlık gösterdiği»ni söylüyor ve ilâve ediyor:

«Lâkin,... sınıflar dile karşı kayıtsız olmaktan uzaktırlar». Gerçekten de, Türk feodalitesi ve Türk burjuvazisi, emeğini sömürdükleri Türk halkının dili karşısında kayıtsız kalmamışlardır. Fakat, onların bu «kayıtsız kalmayış» ları türkçenin menfaatine olmamış; bunun bir ilim, sanat ve devlet dili olarak — sınıfî bir muhteva ile de olsa — işlenmesi şeklinde kendisini göstermemiştir. Bu iki hâkim sınıf da kültür ve devlet dilini Türk halkının asıl dili dışında çatıştırdıkları bir «dil» de, kendi sınıf jargonlarında aramışlardır: feodal hâkim sınıf arapça, farça ve türkçe karışığı bir «dil» olan *osmanlıca*'da; burjuva hâkim sınıfı ise, türkçenin «özleştirilmiş», yani tasfiye edilmiş (çünkü türkçe tasfiye edilmeden özleştirilemez) bir şekli olan *öztürkçe*'de. Türk halkının hakikî dilinin bu iki türlü inkârının temelinde şüphe yok ki bu iki sınıfla Türk halkı (çalışan ve sömürülen kitleler, en başta Türk işçi ve köylü sınıfları) arasındaki menfaat zıtlığı yatmaktadır.

Tarihte, millî dillerin işlenip gelişmiş kültür dilleri haline getirilmesi, genellikle, inkılâpçılık safhasındaki burjuva sınıfına düşen bir vazife olmuştur. Nitekim, Osmanlı topluluğunda da feodal hâkim sınıfın jargonuna karşı ilk başkaldırıışlar, halk diline («*lisan-ı avam*») ilk dönüş teşebbüsleri Fransız klâsik burjuva inkılâbı fikriyatıyla beslenmiş münev-

verlerden gelmiştir. Ne var ki, tarih sahnesine geç çıkmış olması, gelişmesini engelliyeen ekonomik ve sosyal şartlar, bu şartların sebep olduğu kültürel gerilik ve, bilhassa, katıksız iktidarının sosyalist Ekim İnkılâbı ile aynı tarihlere rastlaması, Türk burjuvazisini üstüne düşen bu tarihî vazifeyi başarmaktan alakoyuştur. Bugün burjuvazi dilde halkçı olabilme gücünü bir daha kazanamamak üzere kaybetmiş bulunuyor. Bugün bu gücün bulunduğu yer ancak Türk işçi sınıfı olabilir. Burjuvazinin tamamlıyamadığı bu tarihî vazifeyi bıraktığı veya saptırıldığı noktadan sürdürerek başarıya ulaştırmak artık Türk işçi sınıfına düşmektedir.

Burada belirtilmesi gereken bir nokta var. Burjuvazi, maddî, ekonomik temelini bir türlü ortadan kaldıramadığı feodal irtica tehlikesine karşı öztürkçeciliği ideolojik bir silâh olarak kullanmaktadır. Bunu yaparken, o, yalnız osmanlıcaya karşı değil, bununla aynılaştırdığı türkçeye (yabancı kelimelerle, bu arada, en başta arapça ve farsça kelimelerle vokabülerini zenginleştirmiş olan türkçeye) karşı da yürüttüğü dil politikası etrafında koyu bir «devrimcilik» demagolojisiyle göz boyamağa çalışmaktadır. Gerçek şu ki, Türk burjuvazisi hiçbir zaman feodalite karşısında konsekan bir şekilde inkılâpçı olmamıştır. Ekonomik ve sosyal alanda başlangıçtan beri ona karşı taviz-

kâr ve uzlaşıcıdır. Sonra da, burjuvazi osmanlıcaya karşı ne kadar «devrimcilik» iddiasında olursa olsun, Türk halkının dili karşısındaki inkârcı tutumu feodaliteninkiyle aynı paraleldir. Hattâ, sınıf jargonu olmak itibarıyla osmanlıca ile öztürkçe arasında hiçbir fark yoktur.

Dahası var. Genç nesilleri Türk halkının geçmiş yüzyıllardan miras kalan kültür hazinesine en kaba şekilde yabancılaştırmakla, Türk halkının biricik gerçek dilinin ileri bir kültür dili halinde işlenmesini engellemekle, bu dilin realitesini gramerce ve lûgatçe tahrif etmekle, halkı kültür ve devlet işlerini anlamakta sun'î zorluklara uğratmakla, ilerici aydınlarla halk arasına bir anlaşmazlık duvarı çekmekle, vs., vs. burjuva dilciliği «devrimci» bir hareket olmak şöyle dursun, aksine reaksiyoner bir karakter taşır.

Dil konusunda benimsenebilecek inkılâpçı tutum, olsa olsa, her türlü hâkim sınıf jargonunu reddedip Türk halkının dilini gerçekteki şekliyle temel alan anlayış olabilir. Eğer mutlaka inkılâpçı bir dil aranıyorsa, bu, halkımızın yüzyıllar boyunca kendi ifade ihtiyaçlarına göre yoğurarak bugünkü haline getirdiği öz dilinden başkası olamaz. Her türlü kapalı zümre ve sınıf dilinin reaksiyoner baskısına karşı direnen halkımızın türkçesi kendiliğinden inkılâpçı bir dildir.

Fakat, burjuva dilciliği dilde inkılâpçılığı bu mânada anlıyamaz. Burjuvazi için bu tabii bir şeydir, onun sınıfî tabiatının bir icabıdır. Ama, işçi sınıfı aydınları için, inkılâpçılığın dilde de burjuvazinin anladığı mânada inkılâpçı olmayı gerektirdiğini sanmak, ideolojik bakımdan burjuvazinin nüfuzundan henüz tam olarak kurtulmamışlığın bir ifadesinden başka bir şey olamaz.

Stalin'in bu küçük, fakat özlü eserinin bu hakikatin anlaşılmasına yardımcı olabileceği inancındayız.

C. K.

BU kitaptaki metinlerin okuyucu tarafından daha kolay anlaşılabilmesini sağlamak için, Marx'ın *Ekonomi politiğin tenkidine katkı'sının* (1859) önsözündeki ünlü pasajı en başta anmayı faydalı görüyoruz. Stalin, *S.S.C.B. Komünist (bolşevik) Partisi tarihi*'nde bu ünlü pasaj için «tarihi materyalizmin özünün dahiyane bir tarifi» diyordu.

HAYATLARININ sosyal istihsalinde insanlar muayyen, zarurî, iradelerine tâbi olmıyan bazı münasebetlere girişirler; bu istihsal münasebetleri onların maddî istihsal kuvvetlerinin belli bir gelişme derecesine tekabül eder. Bu istihsal münasebetlerinin tümü cemiyetin ekonomik yapısını, gerçek temeli teşkil eder ki, bu temel üzerinde hukukî ve politik bir üstyapı yükselir ve muayyen sosyal şuur şekilleri yine ona uygun düşer. Maddî hayatın istihsal tarzı genel olarak sosyal, politik ve entelektüel hayat prosesüsünü şartlandırır. İnsanların varlığını tâyin eden onların şuru değildir; bilâkis, insanların şuurunu tâyin eden onların sosyal varlığıdır. Cemiyetin maddî istihsal kuvvetleri, gelişmelerinin bir derecesinde, mevcut istihsal münasebetleriyle yahut, bunun hukukî ifadesinden başka bir şey olmıyan, mülkiyet münasebetleriyle — o vakte kadar çerçevesi içinde hareket etmiş oldukları münasebetlerle — tezada düşerler. Bu münasebetler evvelce istihsal kuvvetlerinin gelişme şekilleri iken, artık bu kuvvetler için engel halini alırlar. O zaman bir sosyal inkılâp devri açılır. Ekonomik temeldeki değişme yavaş veya hızlı bir şekilde bütün o muazzam üstyapıyı transformasyona uğratar. Bu çeşit transformasyonları incelerken istihsalin ekonomik şartlarında mey-

dana gelen ve tabiat ilimlerine has bir kesinlikle tâyini mümkün olan maddî transformasyon ile insanların bu çatışma hakkında şuurlanıp onun üstesinden gelmelerine yarıyan hukukî, siyasî, dinî, artistik veya felsefî — kısaca, ideolojik şekilleri daima birbirinden ayırmak lâzımdır. Bir kimse hakkında, onun kendisi için beslediği fikre bakılarak hüküm verilemeyeceği gibi, böyle bir transformasyon devri hakkında da bu devrin şuurlanma bakılarak hüküm verilemez; bilâkis, bu şuurlanma maddî hayatın tezatları ile, cemiyetin istihsal kuvvetleriyle istihsal münasebetleri arasındaki çatışma ile izah edilmesi lâzımdır. Bir sosyal formasyon, gelişmesine serbest mecra sağlayabileceği bütün istihsal kuvvetleri gelişmeden aslâ ortadan kalkmaz; eski istihsal münasebetlerinden daha yüksek yeni istihsal münasebetleri, hiçbir zaman, bunlara ait maddî mevcudiyet şartları eski cemiyetin bağrında olgunlaşmadan ortaya çıkmaz. Bunun için, insanlık daima ancak çözebileceği problemleri ele alır; çünkü, daha dikkatle bakıldığında görüleceği gibi, problemin kendisi ancak çözümlmesine yarınacak maddî şartlar zaten mevcut olduğu veya hiç olmazsa teşekkül halinde bulunduğu zaman ortaya çıkar.

Karl MARX

LENGÜİSTİKTE MARKSİZME DAİR

Lengüistikte marksizme dair

BİR grup genç yoldaş benden lengüistik meseleleri hakkında ve özellikle lengüistikte marksizme dair düşündüklerimi basında açıklamamı dilediler. Lengüistikçi olmadığım için bu yoldaşların dileklerini tam olarak yerine getiremeyeceğim tabiidir. Ama, lengüistikte marksizme gelince, bu, öbür sosyal ilimlerde olduğu gibi, üzerinde vukufla söz edebi-

leceğim bir meseledir. Bunun için, bu yoldaşların bana sordukları bir sıra soruyu cevaplandırmayı kabul ettim.

SORU

Dilin, bir temel üzerinde yükselen bir üstyapı olduğu doğru mudur?

CEVAP

Hayır, doğru değildir.

Temel^(*), cemiyyetin belli bir gelişme merhalesindeki ekonomik rejimidir. Üstyapı, cemiyyetin siyasî, hukukî, dinî, artistik, felsefî görüşleri ve bunlara tekabül eden siyasî, hukukî ve sâir müesseseleridir.

Her temelin, kendisine uygun düşen bir üstyapısı bulunur. Feodal rejimin temelinin kendi üstyapısı, kendi siyasî, hukukî ve sâir görüşleri ile bunlara tekabül eden müesseseleri; kapitalist temelin kendine has üstyapısı vardır. Sosyalist temelin de öyle. Temel değiştiği veya tasfiyeye uğradığı zaman, onun üstyapısı da ardısıra değişir veya tasfiyeye uğrar; ve yeni bir temel doğunca, arkasından ona uygun düşen üstyapı da doğar.

(*) Temel = altyapı. (Türkçeye çevirenin notu.)

Bu bakımdan, dil üstyapıdan esaslı surette farklıdır. Meselâ, Rus cemiyetini ve Rus dilini alalım. Son otuz yıl içinde Rusyada eski, kapitalist temel tasfiye edilmiş ve yeni, sosyalist bir temel kurulmuştur. Bunun neticesi olarak, kapitalist temelin üstyapısı da tasfiye edilerek, sosyalist temele uygun düşen yeni bir üstyapı yaratılmıştır. Demek oluyor ki, eski siyasî, hukukî ve sâir müesseselerin yerini yeni, sosyalist müesseseler almış bulunmaktadır. Buna rağmen, Rus dili, esas itibarıyla, Ekim İhtilâlinde önceki haliyle kalmıştır.

O zamandan beri Rus dilinde ne gibi değişiklikler oldu? Rus dilinin vokabüleri belli bir nispette değişti; şu mânada ki, yeni sosyalist istihsal tarzının, yeni bir devletin, yeni bir sosyalist kültürün, yeni bir sosyal ortamın, yeni bir ahlâkın ortaya çıkması ve, nihayet, tekniğin ve ilmin ilerlemesi ile birlikte Rus dili büyük miktarda yeni kelime ve tâbirlerle zenginleşti; birçok kelime ve tâbirler mânalarını değiştirerek yeni mânalar kazandılar; eskimiş bir miktar kelime vokabülerden kalktı. Rus dilinin temelini teşkil eden esas kelime hazinesine ve gramer sistemine gelince, bunlar kapitalist temelin tasfiyesinden sonra tasfiyeye uğrayıp yerlerini yeni bir kelime hazinesine ve dile ait yeni bir gramer sistemine bırakmak şöyle dursun, aksine, oldukları gibi

kalmışlar ve hiçbir önemli değişikliğe uğramaksızın yaşamakta devam etmişlerdir; bugünkü Rus dilinin temeli olarak varlıklarını korumuşlardır.

Devam edelim. Üstyapı temel tarafından meydana getirilir, ama bu hiçbir zaman onun temeli aksettirmekle kaldığı, pasif, tarafsız olduğu, temelin, sınıfların kaderine karşı, rejimin karakterine karşı kayıtsız olduğu mânasına gelmez. Aksine, üstyapı bir kere doğduktan sonra muazzam bir aktif kuvvet halini alır, temelinin billûrlaşıp sağlamlaşmasına aktif surette yardım eder; eski temelin ve eski sınıfların yıkılması işinin tamama erdirilmesinde, bunların tasfiye edilmesinde yeni rejime yardımcı olacak bütün tedbirleri alır.

Başka türlü de olamazdı. Zaten temel üstyapıyı, bilhassa, kendisine hizmet etmesi için, billûrlaşıp sağlamlaşmasına aktif bir şekilde yardımcı olması için, köhnemiş eski temel ile bunun üstyapısını tasfiye maksadıyla aktif bir şekilde mücadele etmesi için yaratmıştır. Üstyapı bu âletlik rolünü oynamayı reddettiği, kendi temelini aktif surette koruyucu pozisyonu bırakıp ona karşı kayıtsız bir tavır almağa, sınıflara karşı aynı tutumu göstermeğe başladığı gibi, artık kendi öz vasfını kaybeder ve bir üstyapı olmaktan çıkar.

Dil bu bakımdan üstyapıdan esaslı surette ayrılır. Dili doğuran, belli bir cemiyetin bağrında şu ya da bu eski veya yeni temel değil, fakat cemiyetin ve muhtelif temellerin yüz-yıllar boyunca tekml tarihî seyridir. Dil, herhangi bir sınıfın değil, bütün cemiyetin, cemiyetin bütün sınıflarının eseridir. Bunun içindir ki, o, bütün halkın dili olarak, bütün cemiyet için tek ve cemiyetin bütün üyeleri için müşterek olarak yaratılmıştır. Binaenaleyh, dilin insanlar arasında anlaşma ve haberleşme vasıtası olarak oynadığı âletlik rolü, diğerlerinin aleyhine olarak tek bir sınıfa hizmet etmekten ibaret olmayıp, fark gözetmeksizin bütün cemiyete, cemiyetin bütün sınıflarına hizmet etmekten ibarettir. Bu sebeptir ki, dil, can çekişmekte olan eski rejime olduğu gibi yükselen yeni rejime, eski temele olduğu gibi yeni temele, sömürenlere olduğu gibi sömürülenlere de hizmet edebilir.

Rus dilinin Ekim İhtilâlinden önce Rus kapitalizmine ve Rus burjuva kültürüne hizmet etmiş olduğu kadar, halen Rus cemiyetinin sosyalist rejimine ve sosyalist kültürüne de hizmet etmekte olduğu herkesçe bilinen bir şeydir.

Ukrayna, Beyaz Rusya, Özbek, Kazak, Gürcü, Ermeni, Eston, Leton, Litvan, Moldav, Tatar, Azerî, Başkır, Türkmen dilleri ile baş-

ka sovyet milletlerinin dilleri için de aynı şey söylenebilir. Bu diller de bu milletlerin eski burjuva rejimlerine hizmet etmiş oldukları gibi yeni, sosyalist rejimlerine de hizmet etmektedirler.

Başka türlü de olamazdı. Dil, insanlar arasında anlaşma ve haberleşme vasıtası olarak, sırf bütünüyle cemiyete hizmet etsin diye, cemiyet üyeleri için müşterek ve cemiyet için tek olsun diye, cemiyetin üyelerine mensup oldukları sınıfa bakmaksızın aynı şekilde hizmet etsin diye mevcuttur ve sırf bu maksatla kurulmuştur. Dil, bu durumdan, bütün halk için müşterek âlet olmak durumundan ayrıldığı, sosyal gruplardan birini diğerleri aleyhine olarak tercih eder, destekler bir tavır aldığı takdirde, öz vasfını kaybeder, cemiyette insanlar arası bir anlaşma ve haberleşme vasıtası olmaktan çıkar, herhangi bir sosyal grubun jargonu haline gelir, iptizale uğrar ve yok olmağa yüz tutar.

Bu bakımdan, dil, prensip itibarıyla üst-yapıdan farklı olduğu halde, istihsal âletlerinden, meselâ, tıpkı dil gibi sınıflara karşı kayıtsız olup kapitalist rejime olduğu kadar sosyalist rejime de hizmet edebilen makinalardan farklı değildir.

Sonra, üstyapı belli bir ekonomik temelin yaşayıp faaliyette bulunduğu bir devrin mah-

sulûdür. Bunun için, üstyapı uzun ömürlü değildir; belli bir temelin tasfiyesi ve ortadan kalkmasıyla birlikte o da tasfiyeye uğrar ve ortadan kalkar.

Dil ise, aksine, bütün bir sıra devirlerin mahsulüdür, bu devirler boyunca billûrlaşır, zenginleşir, gelişir ve incelir. Bunun için, bir dilin ömrü herhangi bir temelin, herhangi bir üstyapının ömrüne kıyasla son derece daha uzundur. İşte, yalnız bir temelle buna ait üstyapının değil, fakat birçok temellerle bunlara tekabül eden üstyapıların doğup tasfiyeye uğramasının tarihte belli bir dilin, bu dilin yapısının tasfiyesine ve yeni bir vokabülere, yeni bir gramer sistemine sahip yeni bir dilin doğmasına yol açmaması hâdisesi bu şekilde izah olunur.

Puşkin'in ölümü üzerinden yüz yılı aşkın bir zaman geçmiştir. Bu müddet içinde Rusya'da feodal ve kapitalist rejimler tasfiyeye uğramış ve üçüncü bir rejim, sosyalist rejim doğmuştur. Demek oluyor ki, üstyapılarıyla birlikte iki temel tasfiye olup, kendi yeni üstyapısıyla yeni bir temel, sosyalist temel ortaya çıkmıştır. Fakat, meselâ, Rus dilini ele alırsak, onun bu uzun zaman parçası içinde, hiçbir yeniden kuruluş ameliyesi geçirmemiş olduğunu ve günümüzdeki rusçanın, yapısı itiba-

rıyle, Puşkin'in rusçasından pek farklı olmadığı görürüz.

Bu müddet içinde Rus dilinde ne gibi değişiklikler olmuştur? Bu müddet içinde Rus dilinin vokabüleri önemli miktarda zenginleşmiş; eskimiş birçok kelimeler lûgatten silinmiş; önemli miktarda kelimelerin mânası değişmiş; dilin gramer sistemi tekemmül etmiştir. Puşkin'in dilinin yapısı ise, gramer sistemi ve esas kelime hazinesiyle, ana hatları içinde, bugünkü Rus dilinin temeli olarak mahfuz kalmıştır.

Bu tamamiyle anlaşılır bir şeydir. Gerçekten de, her inkılâptan sonra dilin mevcut yapısının, gramer sisteminin ve esas kelime hazinesinin, üstyapı için mûtat olduğu şekilde, ortadan kaldırılarak yerlerine yenilerinin konulmasında ne gibi bir zaruret olabilirdi? *Su'ya, toprak'a dağ'a, orman'a, balık'a, insan'a, gitmek'e, yapmak'a, istihsal'e, ticaret'e*, vs..., *su, toprak, dağ*, vs. denecek yerde başka adlar verilmesinden kimin ne istifadesi olabilirdi? Kelimelerin dildeki şekil değişiklikleri ve bunların cümle halinde terkibi mevcut gramere göre değil de bambaşka bir gramere göre olsaydı kim bundan bir fayda sağlardı? Dilde böyle bir hercümerç inkılâbın ne işine yarardı? Tarih, genel olarak, zarurîliği kendisini bilhassa hissettirmiyen hiçbir esaslı şey yapmaz. Mevcut dilin, yapısı itibarıyla, ana hat-

ları içinde, yeni rejimin ihtiyaçlarını karşılamaya tamamen yeterli olduğu besbelli iken, hangi zaruretin dilde böyle bir hercümerci gerekli kıldığı sorulmaya değer. Cemiyetin istihsal kuvvetlerine serbest bir mecra vermek için eski üstyapı birkaç yılda yıkılabilir ve yerine bir yenisi konulabilir ve bunlar yapılmalıdır da, ama sosyal hayata anarşi getirmeden, cemiyet için dağılma tehlikesi yaratmadan birkaç yılda mevcut dil nasıl yıkılıp yerine yeni bir dil kurulabilir? Don Kişot'lardan başka kimler böyle bir işe kalkışabilir?

Nihayet, üstyapı ile dil arasında köklü bir fark daha vardır. Üstyapı istihsale, insanın istihsal faaliyetine doğrudan doğruya bağlı değildir. Üstyapı istihsale ancak dolayısıyla, ekonominin aracılığıyla, temel vasıtasıyla bağlıdır. Bu sebeple, üstyapı istihsal kuvvetlerinin gelişme seviyesinde meydana gelen değişiklikleri vasıtasızca veya doğrudan doğruya değil, fakat temeldeki değişikliklerden sonra, istihsaldeki değişikliklerin temel değişiklikleri halinde tezahüründen sonra aksettirir. Yani üstyapının aksiyon sferi dar ve sınırlıdır.

Dil ise, aksine, insanın istihsal faaliyetine doğrudan doğruya bağlıdır ve değil yalnız istihsal faaliyetine, fakat insanın diğer bütün emek sferlerindeki — istihsalden temele, temelden üstyapıya kadar olan diğer bütün emek sferlerindeki — bütün öbür faaliyetlerine de

doğrudan doğruya bağlıdır. Bunun için, dil istihsaldeki değişiklikleri vasıtasızca ve doğrudan doğruya, temeldeki değişiklikleri beklemeksizin aksettirir. Bunun için, dilin, insan faaliyetinin bütün sahalarını kucaklıyan aksiyon sferi, üstyapının aksiyon sferine nispetle çok daha geniş ve çok daha çeşitlidir. Hattâ, dilin aksiyon sferi hemen hemen sınırsızdır.

İşte, dilin, daha doğrusu onun vokabülerinin, hemen hemen aralıksız bir değişme halinde bulunmasının esas sebebi budur. Endüstri ve ziraatin, ticaret ve ulaştırmanın, teknik ve ilmin aralıksız inkişafı, dili bu inkişafın lüzumlu kıldığı yeni kelime ve tâbirlerle vokabülerini zenginleştirmeye zorlar. Bu ihtiyaçları doğrudan doğruya aksettiren dil de vokabülerini yeni kelimelerle zenginleştirir ve gramer sistemini mükemmelleştirir.

Şu halde :

a) Bir marksist, dili temel üzerinde yükselen bir üstyapı olarak telâkki edemez;

b) Dili üstyapı ile karıştırmak vahim bir hatâdır.

SORU

Dilin daima sınıfî bir karakter taşımış ve şimdi de taşımakta olduğu, cemiyet için müşterek ve tek bir dil, sınıfî karakterde olmayıp bütün halkın malı olan bir dil bulunmadığı doğru mudur?

CEVAP

Hayır, doğru değildir.

Kolayca anlaşılacağı gibi, sınıfsız bir cemiyette bir sınıf dili bahis konusu olamazdı. İptidaî komünote rejimi, klân rejimi sınıf diye bir şey bilmiyordu. Binaenaleyh, bu rejimde sınıf dili bulunamazdı, dil orada bütün topluluk için müşterek ve tek idi. Sınıf denilince, iptidaî komünote de dahil olmak üzere, her türlü insan topluluğunu anlamak gerektiği itirazı ise, bir itiraz değil, cerhedilmeğe bile değmiyen bir kelime oyunudur.

Klân dillerinden kabile dillerine, kabile dillerinden kavim dillerine, kavim dillerinden de millî dillere doğru daha sondaki gelişmeye gelince, — her yerde, bütün gelişme safhalarında, cemiyette insanlar arası anlaşma ve haberleşme vasıtası olarak dil daima cemiyet için müşterek ve tek olmuş, sosyal durumlarına

bakmaksızın bütün cemiyet mensuplarına aynı şekilde hizmet etmiştir.

Burada, kölelik devirlerindeki ve Ortaçağdaki imparatorluklardan, meselâ Keyhüsrev'in ve Büyük İskender'in veya Sezar'ın ve Şarlmayn'ın imparatorluklarından bahsetmiyorum. Bu imparatorluklar kendilerine has bir ekonomik temelden mahrum olup, gelip geçici ve pek sağlam olmıyan birtakım askerî ve idarî formasyonlardan ibaret idiler. Bu imparatorluklarda imparatorluk için tek ve bunun bütün mensupları için anlaşılabilir bir dil yoktu ve olamazdı. Bu imparatorluklar, herbiri kendi hayatını yaşıyan ve kendi dilini konuşan birtakım kabile ve kavim yığınlarını temsil etmekteydiler. Bu itibarla, burada söz konusu olan bu imparatorluklarla benzerleri değil, fakat imparatorluğa dahil olup kendilerine has bir ekonomik temelleri ve pek eski tarihten beri teşekkül etmiş dilleri bulunan kabileler ve kavimlerdir. Tarih bu kabilelere ve kavimlere ait dillerin sınıfî bir karakter taşımadıklarını, fakat bütün nüfus için, kabileler ve kavimler için müşterek ve bunlar tarafından anlaşılabilir diller olduklarını bize öğretmektedir.

Gerçi, bu dillere paralel olarak lehçeler, mahallî ağızlar mevcuttu, ama kabilenin veya kavmin tek ve müşterek dili bu ağızlara hâkim durumda bulunmakta ve bunları kendisine tâbi kılmakta idi.

Daha sonra, kapitalizmin zuhuru, feodal bölünmüşlüğü'nün tasfiyesi ve bir millî piyasanın teşekkülü ile birlikte kavimler gelişip millet, kavim dilleri de millî diller halini aldılar. Tarih, bir millî dilin, bir sınıf dili olmadığını, fakat halkın tümü için, milletin bütün fertleri için müşterek ve millet için tek bir dil olduğunu bize öğretmektedir.

Yukarıda, dilin cemiyet içinde insanlar arası anlaşma ve haberleşme vasıtası olarak cemiyetin bütün sınıflarına aynı şekilde hizmet ettiği ve, bu bakımdan, sınıflara karşı bir nevi kayıtsızlık gösterdiği söylendi. Lâkin, insanlar, muhtelif sosyal gruplar ve sınıflar dile karşı kayıtsız olmaktan uzaktırlar. Bunlar dili kendi çıkarlarına göre kullanmağa, ona kendi vokabülerlerini, özel terimlerini, özel tâbirlerini dayatmağa çalışırlar. Halktan kopmuş olup bundan nefret eden varlıklı sınıfların yüksek tabakaları — soylu aristokrasi, burjuvazinin üst tabakaları — bu işde bilhassa temayüz ederler. Böylece, “sınıf” lehçeleri ve jargonları, salon “dilleri” teşekkül eder. Literatürde bu lehçe ve jargonlara çok defa yanlış olarak dil adı verilir: “zadegân dili”, “burjuva dili” ve bunlara karşı da “proleter dili”, “köylü dili” gibi. İşte bu sebeptendir ki, bazı yoldaşlarımız, pek garip görünmekle beraber, millî dilin bir fiksiyon olduğu, realitede sadece sınıf dilleri bulunduğu neticesine varmaktadırlar.

Bence, bu neticeden daha yanlış bir şey olamaz. Bu lehçelere ve jargonlara dil diye bakılabilir mi? Hayır, bakılamaz. Bakılamaz, çünkü önce bu lehçe ve jargonların kendilerine has ne bir gramer sistemleri, ne de kelime hazineleri vardır — bunları onlar millî dilden alırlar. Bakılamaz, çünkü sonra bu lehçelerle jargonlar şu veya bu sınıfın üst tabakaları arasında dar bir tedavül çevresine sahiptirler ve, insanlar arasında anlaşma ve haberleşme vasıtası olarak, hiçbir suretle bütün cemiyetin işine yaramazlar. Bu lehçe ve jargonlarda neler buluruz? Bunlarda aristokrasinin veya burjuvazinin yüksek tabakalarının özel zevklerini aksettiren seçme bir sıra özel kelimeler, incelik ve zarafetleriyle sivrilen ve millî dilin “kaba” tâbirlerinden ve turnürlerinden arınmış bir miktar tâbir ve turnürler ve, nihayet, bir miktar yabancı kelime buluruz. Fakat, esas olan, yani kelimelerin büyük çoğunluğu ile gramer sistemi millî dilden, bütün halkın dilinden alınmıştır. Binaenaleyh, lehçe ve jargonlar bütün halk için müşterek olan millî dilin dallarını teşkil ederler ve her türlü lengüistik bağımsızlıktan mahrum olup bir bitki hayatı sürmeğe mahkûmdurlar. Lehçe ve jargonların millî dili itip onun yerine geçebileceklerini düşünmek, tarihî görüşü kaybetmek ve marksist pozisyon-
dan ayrılmak demektir.

Marx'a atıfla, onun *Aziz Max* adlı yazısından bir pasaj zikrediliyor. Burjuvazinin "*kendi dili*" bulunduğunu, bu dilin "*burjuvazinin mahsulü olduğunu*" ve merkantilizm zihniyetini, alış veriş menfaatlerinin damgasını taşıdığını söyleyen bu pasajı zikretmekle bazı yoldaşlar Marx'ın gûya dilde "*sınıfî karakter*" den yana çıktığını, tek bir millî dilin varlığını tanımadığını ispat etmek istiyorlar. Bu yoldaşlar bu meselede objektif davransalardı aynı *Aziz Max* yazısının başka bir pasajını daha zikretmeleri gerekirdi. Marx, bu pasajda, bir tek millî dilin teşekkülü yollarından bahisle, «*muhtelif lehçelerin, iktisadî ve siyasî konsantrasyona tâbi olarak tek bir millî dil halinde konsantre olması*»ndan söz eder.

Şu halde, Marx, alt şekiller olan lehçelerin kendisine tâbi bulundukları üst şekil olmak itibarıyla *tek bir* millî dilin zarurîliğini kabul ediyordu.

Öyleyse, Marx'a göre "*burjuvazinin mahsulü olan*" bir burjuva dili ne demek oluyor? Acaba Marx bunu kendine has lengüistik yapısı olan millî dil gibi bir dil mi telâkki ediyordu? Marx bunu böyle bir dil olarak telâkki edebilir miydi? Şüphesiz edemezdi. Marx bununla sadece burjuvaların kendi bezirgân vokabülerleriyle biricik millî dili kirletmiş olduklarını, yani burjuvaların kendilerine ait bezirgânca

bir jargonları bulunduğunu söylemek istiyordu.

Demek oluyor ki, bu yoldaşlar Marx'ın pozisyonunu tahrif etmişlerdir. Tahrif etmişlerdir, çünkü Marx'ı marksistçe değil, skolâstikçe, meselelerin derinliğine inmeksizin zikretmişlerdir.

Engels'e atıfla, onun *İngilterede çalışan sınıfların durumu* kitabından bazı pasajlar zikrediliyor. Bu pasajlarda: "...İngiliz işçi sınıfının giderek İngiliz burjuvazisinden büsbütün farklı bir topluluk haline geldiği" ve "işçilerin burjuvaziden başka bir lehçeyle konuştukları, başka fikir ve telâkkilere, başka örf ve âdetlere ve başka ahlâk prensiplerine, başka bir dine ve başka bir politikaya sahip bulundukları" söylenmektedir. Bazı yoldaşlar zikrettikleri bu pasajdan aldıkları kuvvetle Engels'in bütün halk için müşterek bir millî dilin zarurîliğini red; ve, dolayısıyla, dilin "sınıfî karakteri" ni tasdik ettiği neticesine varıyorlar. Gerçekte, Engels burada dilden değil lehçeden bahsetmektedir. Engels, millî dilin bir dalı olmak itibarıyla lehçenin millî dilin yerini alamıyacağını mükemmelen takdir etmektedir. Fakat, söz konusu yoldaşlar, besbelli, dil ile lehçe arasındaki farkı hiç de umursamamaktadırlar...

Bu pasajın yersiz olarak zikredildiği apaçıktır, çünkü Engels burada "sınıf dilleri" n-den değil, bilhassa sınıf fikirlerinden, telâkki-

lerinden, örf ve âdetlerinden, ahlâk prensiplerinden, dininden ve politikasından bahsetmektedir. Fikirlerin, telâkkilerin, örf ve âdetlerin, ahlâk prensiplerinin, dinin, politikanın burjuvalarla proleterlerde taban tabana zıt olduğu tamamiyle doğrudur. Fakat, millî dilin yahut dilin “sınıfî karakteri” nin bununla ne ilgisi var? Cemiyet içinde sınıf tezatlarının bulunması dilin “sınıfî karakteri” lehinde, yahut tek bir dilin zarurîliği aleyhinde bir delil vazifesi görebilir mi? Marksizm, milletin içinde sınıf tezatlarının bulunduğunu mükemmelen bilmekle beraber, dil birliğinin milletin en önemli karakterlerinden biri olduğunu da söyler. Söz konusu yoldaşlar marksizmin bu tezini kabul etmekte midirler?

Lafargue’a atıfla, onun *İhtilâlden önce ve sonra Fransız dili* adlı broşüründe “dilinin sınıfî karakteri” ni kabul; ve bütün halk için müşterek bir dilin zarurîliğini — gûya — inkâr ettiği hatırlatılıyor. Bu yanlıştır. Gerçi, Lafargue “asil” veya “aristokratik” dilden ve cemiyetin muhtelif tabakalarının “jargon” larından bahseder. Fakat, bu yoldaşlar, dil ile jargon arasında mevcut farkla ilgilenmiyen ve lehçeleri bazen “sun’î dil”, bazen de “jargon” diye vasıflandırılan Lafargue’ın, o broşüründe “evvelce aristokrasi için ayırdedici olan sun’î dilin... burjuvanın da, zanaatkârın da, şehrinde, köyün de konuştukları alelâde dilden alın-

ma olduğunu” açıkça söylediğini unutuyorlar.

Demek oluyor ki, Lafargue bütün halk için müşterek bir dilin mevcudiyetini ve zarurîliğini kabul etmekte ve “aristokratik dil” ile diğer lehçe ve jargonların bütün halk için müşterek olan dile tâbi ve bağlı karakterini pekâlâ anlamakta idi.

Binaenaleyh, Lafargue’a atıf yerinde değildir.

Bir zamanlar İngilterede İngiliz feodallerinin “yüzyıllar boyunca” fransızca konuşmuş oldukları, halbuki o zamanlar İngiliz halkının ingilizce konuşmakta olduğu vakıasına atıfla, bu vakıa dilin “sınıfî karakteri” lehine ve bütün halk için müşterek bir dilin zarurîliği aleyhine bir delil olarak kullanılmak isteniyor. Fakat, bu bir delil olmaktan çok bir hikâyedir. Evvelâ, o devirde bütün feodaller değil, fakat sadece kiralın sarayındaki ve kontluklardaki pek önemsiz sayıda birtakım büyük İngiliz feodalleri fransızca konuşuyorlardı. İkinci olarak, bunlar herhangi bir “sınıf dili” ni değil, fakat bütün Fransız halkı için müşterek olan alelâde Fransız dilini konuşuyorlardı. Üçüncü olarak, bilindiği gibi, Fransız diliyle konuşmaktan hoşlananların bu özentisi zamanla hiçbir iz bırakmadan kaybolmuş ve yerini bütün halk için müşterek olan İngiliz diline bırakmıştı. Bu yoldaşlar İngiliz feodalleri ile İngiliz halkının “yüzyıllar boyunca” birbirlerine

meramlarını tercüman vasıtasıyla anlattıklarını, o zamanlar bütün halk için müşterek bir İngiliz dili bulunmadığını, Fransız dilinin o zamanlar İngilterede sırf yüksek İngiliz aristokrasisinin dar çevresi içinde kullanılan bir salon dilinden fazla bir şey olduğunu mu düşünüyorlar? Bu gibi hikâyemsi “delillere” dayanılarak, bütün halk için müşterek bir dilin varlığı ve zarurîliği nasıl inkâr edilebilir?

Rus aristokratları da bir zamanlar çarların sarayında ve salonlarda fransızca konuşmaktan hoşlanırlardı. Rusça konuşurken fransızca çatlatmak ve rusçayı ancak Fransız aksanıyla konuşabilmek onların övündükleri bir şeydi. Bu demek midir ki, o zamanlar Rusyada bütün halk için müşterek bir Rus dili mevcut değildi, halkın tümü için müşterek dil bir fiksiyon ve “sınıf dilleri” bir gerçek idi?

Yoldaşlarımız burada en azından iki hatâ işlemektedirler.

Birinci hatâ, dili üstyapı ile karıştırmalarıdır. Onlar, üstyapı sınıfî bir karaktere sahip olduğuna göre, dilin de sınıfî bir karakter taşıması, bütün halk için müşterek olmaması gerektiğini düşünüyorlar. Daha yukarıda da söylediğim gibi, dil ile üstyapı iki ayrı nosyon olup bir marksistin bunları birbirine karıştırması câiz değildir.

İkinci hatâ, bu yoldaşların burjuvazi ile proletaryanın menfaatleri arasındaki zıtlığı,

bunların keskin sınıf mücadelesini cemiyetin dağılışı olarak, hasım sınıflar arasında bütün bağların kopması olarak telâkki etmeleridir. Bunlar sanıyorlar ki, cemiyet dağıldığına ve artık tek bir cemiyet mevcut olmadığına göre, cemiyet için tek bir dile, bir millî dile de artık lüzum yoktur. Cemiyet dağılıp artık millî dil, bütün halk için müşterek bir dil bulunmadığına göre, geriye ne kalır? Sınıflar ve “sınıf dilleri”. Bu takdirde, kendiliğinden anlaşılacağı üzere, her “sınıf dili” nin kendi “sınıf” grameri olacak, bir “proleter” grameri, bir “burjuva” grameri bulunacaktır. Gerçi, realitede böyle gramerler yoktur, ama olmaması bu yoldaşları hiç de rahatsız etmemektedir. Bunlar bu gramerlerin bir gün gelip olacağına inanmaktadırlar.

Bir vakitler, bizde, Ekim İhtilâlinde sonra memleketimizde kalan demiryollarının burjuva demiryolları olduğunu, bunları kullanmanın biz marksistlere yaraşmıyacağını, bu demiryollarını sökerek yerlerine yeni, “proleter” demiryolları inşa etmek gerektiğini ileri süren marksistler vardı. Bunlara bu yüzden “mağara adamları” lâkâbı takılmıştı.

Cemiyet, sınıflar ve dil hakkında iptidai anarşizm karakterli bu görüşlerin marksizmle hiçbir ilgisi bulunmadığı besbellidir. Fakat, bu görüşlerin mevcudiyeti inkâr edilemez ve bu

görüşler yönünü şaşırmış bazı yoldaşlarımızın kafasında yaşamakta devam etmektedir.

Keskin sınıf mücadeleleri yüzünden cemiyetin sınıflar halinde dağılacağı ve bu sınıfların artık tek bir cemiyetin bağrında iktisaden birbirine bağlı olmaktan çıkacakları düşüncesi şüphe yok ki yanlıştır. Aksine, kapitalizm mevcut olduğu müddetçe, burjuvalarla proleterler, tek bir kapitalist cemiyetin teşkil edici kısımları olarak, ekonomik hayatın bütün bağlarıyla birbirlerine bağlı bulunacaklardır. Burjuvalar, emirlerinde ücretli işçiler bulunmadan yaşayamaz ve servet edinemezler; nasıl ki, proleterler de kapitalistler nezdinde kendilerine iş bulmadan hayatlarını sürdüremezler. Burjuvalarla proleterler arasında bütün ekonomik bağların kopması demek, her türlü istihsalin durması demektir. Her türlü istihsalin durması ise, cemiyeti, bizzat sınıfları ölüme götürür. Kolayca anlaşılacağı gibi, hiçbir sınıf kendi mahvını kendi rızasıyla istemez. Bunun için, sınıflar arasındaki mücadele ne kadar şiddetli olursa olsun cemiyeti dağılışa sürükleyemez. Cemiyetin dağılışı, “sınıf” dilleri, “sınıf” gramerleri hakkındaki bu masalın bazı yoldaşlarımızın kafasında doğabilmiş olmasına sebep, marksizm konusunda bilgisizlikten ve dilin mahiyeti hakkında tam bir anlayışsızlıktan başka bir şey değildir.

Daha sonra, Lenin'e atıfla, onun kapitalist rejimde burjuva ve proleter olmak üzere iki kültür bulunduğunu; millî kültür şiarının kapitalist rejimde milliyetçi bir şiar olduğunu tasdik ettiği hatırlatılıyor. Bütün bunlar doğru ve Lenin bu noktada tamamiyle haklıdır. Fakat, dilin "sınıfı" karakteriyle bunun ne ilgisi var? Görünüşe göre, bu yoldaşlar Lenin'in kapitalist rejimde iki kültüre dair olan sözlerini ileri sürmek suretiyle, cemiyette burjuva ve proleter olarak iki kültür bulunmasının — dil kültüre bağlı olduğuna göre —, keza iki de dil bulunduğuna delâlet etmesi gerektiğini, yani Lenin'in tek bir millî dilin zarurîliğini inkâr ettiğini, yani Lenin'in "sınıf" dillerinden yana olduğunu okuyucuya anlatmak istemektedirler. Burada bu yoldaşların yanıldıkları nokta dil ile kültürü aynılaştırmaları, birbirine karıştırmalarıdır. Halbuki, dil ve kültür ayrı ayrı şeylerdir. Kültür burjuva veya sosyalist olabilir, fakat dil, insanlar arasında anlaşma ve haberleşme vasıtası olarak, daima bütün halk için müsterektir; hem burjuva kültürüne, hem de sosyalist kültüre hizmet edebilir. Rus, Ukrayna, Özbek dillerinin halen bu memleketlerin sosyalist kültürüne hizmet ettiği gibi, Ekim İhtilâlinden önce bunların burjuva kültürüne de hizmet etmiş olduğu bir vakıa değil midir? Binaenaleyh, bu yoldaşlar iki ayrı kültürün varlığının, iki ayrı dilin teşekkülüne ve

tek bir dilin zaruretinin inkârâ götüreceğini iddia etmekle fena halde yanıılıyorlar.

Lenin, iki kültürden bahsederken, iki kültürün varlığının tek bir dilin inkârına ve iki dilin teşekkülüne götüremiyeceği, dilin tek olması gerektiği tezinden, bilhassa bu tezden hareket ediyordu. Bundistler Lenin'i millî dilin zarurîliğini inkâr etmek ve kültürü "*millî aidiyeti olmayan*" bir şey gibi görmekle itham ettikleri zaman, bilindiği gibi Lenin bu ithamı şiddetle protesto etmiş ve zaruretinin münakaşa götürmez bir şey saydığı millî dile karşı değil, burjuva kültürüne karşı savaştığını açıklamıştır. Bazı yoldaşlarımızın bundistlerin yolunu izlediklerini görmek hayret vericidir.

Lenin'in zarurîliğini gûya inkâr ettiği tek dile gelince, onun bu konuda söylediği şu sözleri dinlemek yerinde olur: "*Dil insanlar arasında çok önemli bir anlaşma ve haberleşme vasıtasıdır; dilin birliği ve hiçbir engelle karşılaşmaksızın gelişmesi, çağdaş kapitalizme uygun düşen gerçekten serbest ve geniş ticarî mübadelelerin ve nüfusun muhtelif sınıflar içinde serbestçe ve geniş çapta toplanmasının en önemli şartlarından biridir*".

Demek oluyor ki, bu sayın yoldaşlar, Lenin'in fikirlerini tahrif etmişlerdir.

Nihayet, Stalin'e atıfta bulunuluyor. Stalin'den şöyle bir pasaj zikrediliyor: "*Burjuvazi ve onun milliyetçi partileri, bu devre boyunca*

ca bu milletlerin başlıca idareci kuvveti olmuştur ve olmakta devam etmektedir". Bu tamamiyle doğrudur. Burjuvazi ve onun milliyetçi partisi burjuva kültürünü bilfiil idare ederler; nasıl ki, proletarya ile onun enter-nasyonalist partisi de proleter kültürünü idare ederler. Lâkin, dilin "sınıfî karakteri" nin bununla ne ilgisi var? Bu yoldaşlar millî dilin millî kültürün bir şekli olduğunu, millî dilin burjuva kültürüne olduğu kadar sosyalist kültüre de hizmet edebileceğini bilmiyorlar mı? Bu yoldaşlarımızın, bugünkü Rus, Ukrayna, Beyaz Rusya, vs. kültürlerinin muhtevaca sosyalist, şekilce yani dilce millî oldukları hakkındaki malûm marksist formülden hiç mi haberleri yok? Acaba kendileri bu marksist formülle mutabık mıdır?

Yoldaşlarımızın hatâsı, dil ve kültür arasındaki farkı görmemelerinden ve cemiyetin her yeni gelişme devrinde kültürün muhtevaca değişmesine mukabil, dilin müteaddit devirler boyunca esas itibarıyla aynı kalıp, eski kültüre olduğu kadar yeni kültüre de hizmet ettiğini anlamamalarındandır.

Şu halde :

a) Dil, anlaşma ve haberleşme vasıtası olarak, her zaman cemiyet için tek ve bunun bütün mensupları için müsterek olmuştur ve öyle kalmaktadır;

b) Lehçe ve jargonların varlığı tekmil

halk için müsterek bir dilin — ki lehçe ve jargonlar bu dilin dallarını teşkil eder ve buna tâbi bulunurlar — varlığını tekzip etmek şöyle dursun, aksine bunu teyit eder;

c) Dilin “sınıfî karakteri” hakkındaki tez, yanlış ve marksist olmıyan bir tezdır. .

SORU

Dilin karakteristik vasıfları nelerdir?

CEVAP

Dil, cemiyetin bütün hayatı boyunca faaliyet gösteren sosyal hâdiselerdendir. Dil, cemiyetle birlikte doğar ve gelişir, cemiyetle birlikte ölür. Cemiyetin dışında dil olmaz. Bunun için, dil ve onun gelişme kanunları ancak cemiyetin tarihiyle, dilin sahibi, yaratıcısı ve taşıyıcısı olan halkın tarihiyle sıkı bağılılığı içinde incelendiği takdirde anlaşılabilir.

Dil, insanların birbirleriyle anlaşma ve haberleşmelerine, fikirlerini mübadele etmelerine ve birbirlerine meramlarını anlatabilmelerine yarıyan bir vasıta, bir âlettir. Düşünceye doğrudan doğruya bağlı olan dil, düşüncenin emek mahsullerini, insanın bilgilerini genişletmek için harcadığı emeğin terakkilerini kelimeler içinde, cümleler teşkil eden kelime kombinezonları içinde kayıt ve tespit eder ve bu suret-

le insan cemiyetinde fikir mübadelelerini mümkün kılar.

Fikir mübadelesi daimî ve hayatî bir zurettir, çünkü o olmadan tabiat kuvvetlerine karşı mücadelede, gerekli maddî servetlerin istihsalı mücadelesinde insanların müşterek aksiyonunun teşkilâtlandırılması, cemiyetin istihsal faaliyetinde ilerlemeler kaydedilmesi ve, dolayısıyla, bizzat sosyal istihsalın mevcudiyeti imkânsız hale gelirdi. Binaenaleyh, cemiyet için anlaşılabilir ve onun mensupları için müşterek bir dil bulunmadığı takdirde, cemiyet istihsalden kesilir, çözülür, dağılır ve cemiyet olarak var olmaktan çıkar. Bu mânasıyle dil, anlaşma ve haberleşme âleti olduğu kadar, cemiyetin bir mücadele ve gelişme âletidir de.

Bilindiği gibi, bir dilde mevcut kelimelerin tümü, o dilin vokabüleri denilen şeyi meydana getirir. Bir dilin vokabülerinde baş unsur esas kelime hazinesi olup bunun çekirdeğini kökler teşkil eder. Bu çekirdek dilin vokabülerine nispetle çok dar olmakla beraber, çok uzun müddet, yüzyıllar boyunca yaşar ve yeni kelimeler teşkilinde dile temel vazifesi görür. Vokabüler dilin durumunu aksettirir: vokabüler ne kadar zengin ve çeşitli olursa, dil de o kadar zengin ve gelişmiş demektir.

Ancak, vokabüler yalnız başına alındığında henüz dili teşkil etmez; o, daha çok, dilin inşası için gerekli malzemedir. Nasıl, yapıdaki

inşaat malzemesi binanın kendisi demek değilse — bu malzeme olmadan binanın inşası imkânsız olmasına rağmen —, dilin vokabüleri de, vokabülersiz bir dilin varlığı imkânsız olmasına rağmen, o dilin kendisi demek değildir. Fakat, vokabüler bir dilin grameri emrine verildiği zaman çok büyük bir önem kazanır. Gramer, kelimelerin değişme tarzını, cümle halinde terkiibini idare eden kaideleri tâyin ve tespit eder ve böylece, dile âhenkli ve mantıklı bir karakter verir. Gramer (monfoloji ve sentaks), kelimelerin değişme tarzına ve cümle halinde terkiibine dair kaideler mecmuasıdır. Demek oluyor ki, dilin insan düşüncesini maddî, lengüistik bir zarfa bürümesi ancak gramer sayesinde mümkün olur.

Gramerin ayırıcı vasfı, kelimelerin değişme kaidelerini koyarken onları müşahhas olarak değil, fakat genel mahiyette, her türlü müşahhas karakterden boşaltılmış olarak nazarı itibare almasındadır. Gramer, cümlelerin teşekkülüne ait kaideleri koyarken, müşahhas cümleleri, meselâ müşahhas bir faili, müşahhas bir fiili, vs. değil; fakat, şu veya bu cümlelerin müşahhas şeklinden bağımsız olarak, genel bir tarzda, bütün cümleleri göz önünde bulundurur. Şu halde, gramer, gerek kelimelerde, gerekse cümlelerde özel ve müşahhas olanı tecrit etmek suretiyle, kelime değişikliklerinin ve kelimelerin bir cümle içindeki terkip tarzı-

nın temelinde genel olarak bulunan şeyi alır ve bundan gramer kaideleri, gramer kanunları çıkarır. Gramer, insan düşüncesinin uzun bir tecrit emeği mahsulü ve düşüncenin kaydettiği muazzam ilerlemelerin bir timsalidir.

Bu bakımdan, gramer geometriye benzer. Geometri de kanunlarını koyarken müşahhas nesneleri tecrit eder, bunları müşahhas karakteri olmıyan cisimler gibi nazara alır ve araıarındaki münasebetleri şu veya bu müşahhas nesneler arasındaki müşahhas münasebetler olarak değil, fakat hiçbir müşahhas karakteri olmıyan genel mahiyette cisimler arasındaki münasebetler olarak tarif eder.

İstihsale doğrudan doğruya değil de ekonomi vasıtasıyla bağlı olan üstyapıdan farklı olarak, dil, insanın istihsal faaliyetine ve buna olduğu kadar, onun istisnasız bütün emek sferlerindeki diğer bütün faaliyetlerine de doğrudan doğruya bağlıdır. Bu sebeple, bir dilin değişmeye en fazla istidatlı olan vokabüleri, hemen hemen aralıksız bir transformasyon halinde bulunur; ve, aynı zamanda, üstyapıdan farklı olarak, dil, temelin tasfiyesini beklemek zorunda değildir, temelin tasfiyesinden önce ve temelin durumuna bağlı olmaksızın vokabülerinde değişiklikler yapar.

Ancak, dilin vokabüleri, üstyapı gibi, eskinin yıkılıp yeninin kurulması suretiyle değişmez; sosyal rejimde meydana gelen değişik-

liklerin, istihsaldeki gelişmenin, kültürdeki, ilimdeki, vs. ilerlemelerin doğurduğu yeni kelimelerle mevcut vokabülerin zenginleşmesi suretiyle değişir. Bu olurken, eskimiş bir miktar kelime dilin vokabülerinden genellikle kaybolmakla beraber, bundan çok daha fazla miktarda yeni kelime de vokabülere katılır. Esas kelime hazinesine gelince, bu, ana hatları itibarıyla, mahfuz kalır ve dilin vokabülerine temel olarak kullanılır.

Bu anlaşılır bir şeydir. Esas kelime hazinesi müteaddit tarih devirleri boyunca başarıyla kullanılabileceğine göre, onu yıkmaya hiç lüzum yoktur. Kaldı ki, yüzyıllar içinde birikmiş olan kelime hazinesinin yıkılması — kısa zamanda bir yenisini kurmaya imkân olmadığından — dilin felce uğramasına ve insanlar arasındaki münasebetlerin tamamen düzeninden çıkmasına vardırır.

Dilin gramer sistemi esas kelime hazinesinden de ağır bir şekilde değişir. Müteaddit devirler boyunca hazırlanmış olup dille tek bir vücut teşkil eden gramer sisteminin değişmesi esas kelime hazinesinin değişmesinden daha yavaş olur. Tabiatıyla, gramer sistemi de giderek değişikliklere uğrar, mükemmelleşir, kaidelerini daha düzgün, daha açık ve kesin hale getirir, yeni yeni kaidelerle zenginleşir; ama, gramer sisteminin temelleri çok uzun ömürlü-

dür, çünkü tarihin gösterdiği gibi bu temeller müteaddit devirler boyunca başarıyla cemiyete hizmet edebilir.

Böylece, dilin gramer sistemi ile esas kelime hazinesi onun temelini, spesifik karakterinin özünü teşkil ederler.

Tarih, dilin son derece istikrarlı ve zorla asimilâsyona karşı gayet dayanıklı olduğunu göstermektedir. Bazı tarihçiler bu fenomeni izah edecek yerde onu hayretle belirtmekle yetiniyorlar. Halbuki, bunda hayret edilecek bir taraf yoktur. Dilin istikrarlılığı onun gramer sisteminin istikrarlılığıyla izah olunur. Türk asimilâsyoncular yüzyıllar boyunca Balkan halklarının dillerini sakatlamaya, yıkmaya, yok etmeye çalışmışlardır(*). Bu devre içinde

(*) Stalin burada, hiç şüphesiz, feodal Osmanlı hâkim sınıfının dil politikasından söz etmektedir. Ancak, Stalin'in Balkan halklarının dillerine karşı türkçeyi kullandığını söylediği Osmanlı sömürücü sınıfının, Türk halkının öz diline karşı da arapça ve farsçayı kullanmaktan geri kalmadığını belirtmek lâzımdır. Hakikatte, bu sınıf, kendi dar sınırları içinde muteber olan ve böyle olmasını da şuurla istediği bir edebiyat, ilim ve devlet "dil"inden başka hiçbir dile saygılı değildi. Ve bugün, doğru olarak, *osmanlıca* adı verilen bu "dil", ihtiva ettiği arapça ve farsça unsurlardan ötürü, yalnız Türk halkı için anlaşılmasız olmakla kalmıyor, fakat terkibindeki türkçe ve farsça unsurlardan ötürü Arap halkı; türkçe ve arapça unsurlardan ötürü de İran halkı için aynı derecede anlaşılmasız bir dil vasfı taşıyordu. Bu "dil"ın ken-

Balkan dillerinin vokabüleri ciddi değişikliklere uğramış, birçok türkçe kelime ve tâbirler kabul edilmiş, “konverjanslar”, “diverjanslar” olmuş, fakat Balkan dilleri direnmiş ve yaşamakta devam etmişlerdir. Niçin? Çünkü, bu dillerin gramer sistemi ve esas kelime hazinesi ana hatları itibarıyla mahfuz kalmıştır.

Bütün bunlardan, dilin ve onun yapısının herhangi bir devrin mahsulü sayılamıyacağı neticesi çıkar. Dilin yapısı, onun gramer siste-

dine has bir grameri ve vokabüleri yoktu. Öyle ki, osmanlıcanın sinesinde topladığı bu üç dile ait gramer ve lûgat unsurları geldikleri ana kaynaklara iade edilecek olsa, geriye osmanlıca diye bir şey kalmazdı. Osmanlıcanın bu durumu, Stalin’in hâkim sınıf jargonları hakkında verdiği karakteristiğe tamamen uymaktadır. Türkçenin büyük emekçisi Şemseddin Sâmî de, yıllarca önce: “Lisanımız için üç lisandan, yani arabî, farisî ve türkçeden mürekkeptir demek âdet olmuştur. Âdet-i ilâhîye ve tabiata uymıyan bu tâbir birçok kavait ve inşa kitaplarımızda tekrarlanır. Ne yanlış, ne büyük hatâ! Üç lisandan mürekkep lisan! Dünyada görülmemiş şey” derken osmanlıcanın işte bu jargonluk vasfını belirtmekten başka bir şey yapmış olmuyordu. Gerçekten de osmanlıca hâkim sınıf jargonları için verilebilecek en tipik bir mısaldır.

Diğer taraftan, yüzlerce yıl boyunca osmanlıcanın baskısı altında kalan, bir kültür ve devlet dili olarak işlenmesine müsaade edilmeyen, kendi kaderiyle başbaşa bırakılan türkçenin, içinde bulunduğu bütün elverişsiz şartlara rağmen, osmanlıcaya başarıyla karşı koyması ve öz benliğini korumayı bilmesi, dillerin istikrarlılığına ve bünyelerine aykırı zorlamalara direniş

mi ile esas kelime hazinesi birçok devirlerin mahsulüdür.

Modern dile ait unsurlar muhtemelen antik çağın derinliklerinde, kölelik devrinden önce, yaratılmışlardır. Bu dil basit, vokabüleri pek fakir bir dil olmakla beraber, yine de kendine has bir gramer sistemine sahip bulunuyordu. Gerçi bu iptidaî bir gramer sistemi idi, ama yine de bir gramer sistemi idi.

İstihsalin daha sonraki gelişmeleri, sınıfların zuhuru, yazının ortaya çıkması, sevk ve

gücüne ayrı bir misal teşkil eder. Türkçe bu direnişini ve hayatîyetini, hiç şüphesiz, kendi gramer sisteminin ve kelime hazinesinin dayanıklılığına borçludur.

Türkçe, osmanlıcanın zuhurundan önce de, sonra da Türk halkının temasta olduğu başka halkların dillerinden birçok kelimeler almıştır. Türkçenin başka dillerden aldığı bu kelimelerin, osmanlıcanın kullandığı yabancı kelimelerden farkı, Türk halkının zaruri ifade ihtiyaçlarını karşılamalarıdır. Sonra da, bu yabancı kelimeler, osmanlıcanın yabancı kelimeleri gibi, kendi yabancı gramer kaideleriyle birlikte türkçeye geçmemekte, fakat türkçenin morfolojisine, sentaksına uymakta, türkçenin fonetiğine göre yeniden şekillenmekte, ve çoğu zaman da, Türk halkının (aydınıyle, aydın olmıyanıyle) ifade ihtiyaçlarına göre semantik değişikliklere uğratılmakta idi.

Yabancı kelimelerin türkçedeki bu statüsü, onları osmanlıcanın yabancı kelimelerinden esaslî surette ayırır. Türkçenin başka dillerden aldığı kelimeler onun malı olduğu halde, osmanlıcanın yabancı kelimeleri — tâbi oldukları gramer kaideleriyle, mânaları ve şe-

idaresi oldukça düzenli bir muhaberata ihtiyaç gösteren devletin doğuşu, düzenli muhaberata daha da çok ihtiyaç gösteren ticaretin gelişmesi, matbaa makinasının ortaya çıkması, edebiyatın terakkisi, bütün bu hâdiseler dilin tekâmülünde büyük değişiklikler meydana getirdi. Bu esnada, kabileler ve kavimler parçalara bölünüp dağılıyor, karışıp kaynaşıyorlardı. Daha sonra millî dillerin ve millî devletlerin doğduğu görüldü, inkılâp hercümerçleri oldu, eski sosyal rejimler yerlerini başka sosyal rejimle-

killeriyle — türkçenin dışında ve alındıkları dillerin içindedir.

Fakat, sınıf jargonlarıyla millî diller arasındaki farkın, sadece, birincilerin “kendilerine has ne gramer sistemleri, ne de esas kelime hazineleri” bulunmamasından ibaret olmadığı unutulmamalıdır. Sınıf jargonlarının bir diğer ve en önemli karakteristiği, bunların ancak “şu veya bu sınıfın üst tabakaları arasında dar bir tedavül çevresine sahip olmaları ve, insanlar arasında anlaşma ve haberleşme vasıtası olarak hiçbir suretle bütün cemiyetin işine yaramamalarıdır”.

Nitekim, halkla olan menfaat zıtlığının itisiyle, tıpkı feodal Osmanlı sömürücü sınıfı gibi, halk dilinden uzak bir hâkim sınıf jargonu, bir ilim, sanat ve devlet “dili” çatıstırmağa özenen Türk burjuvazisi bugün bu teşebbüsünü türkçeyi yabancı dillerin nüfuzundan “kurtarmak”, “özleşmiş”, yabancı kelimelerden “arınmış” bir türkçe meydana getirmek şiarı altında yürütmeğe çalışmaktadır.

Burjuvazi bu iddiasıyla, aslında, Türk dilinin başka dillerden almış olduğu kelimeler üzerindeki hâki-

re bıraktılar. Bütün bu hâdiseler dilde ve onun tekâmülünde daha da fazla değişiklikler meydana getirdi.

Ancak, dilin üstyapıyla aynı tarzda, yani mevcut olanın yıkılıp yerine yenisinin kurulması suretiyle, gelişmiş olduğunu sanmak vahim bir hatâ olur. Gerçekte, dil, mevcut dilin yıkılıp yerine bir yenisinin kurulması suretiyle değil, fakat mevcut dile ait aslı unsurların gelişip mükemmelleşmesi suretiyle inkişaf etmiştir. Ve dilin bir kalitesinden başka bir ka-

miyet hakkını inkâr etmekte, osmanlıcanın Türk halkının hiçbir zarurî ifade ihtiyacına karşılık vermiyen yabancı kelimeleriyle, türkçenin bir ihtiyaç karşılığında ve vokabülerini zenginleştirerek benimsemiş olduğu yabancı menşeli kelimeleri aynı sıraya koyup Türk halkının öz dilini kendi "bezirgânca" sınıf çıkarlarına uygun dar — yani geniş kitlelerin anlayışından uzak — bir kültür ve devlet "dili" kurmak uğrunda *tasfiyeye* uğratmak istemektedir.

Burjuvazinin bu dil politikası yalnız türkçenin kelime hazinesini tahrip etmekle kalmamakta, aynı zamanda onun gramatikal bünyesi üzerinde de zararlı olmaktadır. Çünkü, Türk halkının ifade ihtiyaçlarını mükemmelen karşılamakta olan birtakım kelimelerin yerine mutlaka hâlis (!) ("öz") türkçelerinin konulması gayreti içinde, hemen bütün hallerde, türkçenin morfolojisine aykırı şekiller ortaya atılmakta ve hatâ burjuva jargonunun kotarılabilmesi uğrunda bu aykırılıklar görmemezlikten gelinip teşvik edilmektedir. Buna paralel olarak, bilhassa edebiyat vâdisinde, türkçenin normal sentaksının ikinci plâna atılarak tâli ve

litesine geçiş aslâ patlayışla, eskinin toptan bir hamlede yıkılıp yerine yeninin kurulması suretiyle değil, fakat dilin yeni kalitesine, yeni yapısına ait unsurların uzun bir devre boyunca ağır ağır birikmesi ve eski kaliteye ait unsurların tedricen ortadan kalkması suretiyle olur.

Dilin bir kademedен öbürüne atlıyarak tekâmülü teorisinin marksist bir teori olduğu, çünkü bu teorinin dilin eski kaliteden yeni bir kaliteye geçiş şartı olarak anı patlamaları za-

tâbi şekillerin (devrik cümle şekilleri) gelişigüzel kullanışlarıyla ön plâna alınmak istendiği görölmektedir.

Böylece, kelime hazinesiyle, gramatikal yapısıyla bir "hercümerç" içine atılan türkçenin, bu defa da, emperyalist batı ülkeleri dilleri karşısında pozisyonu sarsılmakta ve zayıflamaktadır. Ve, burjuvazi bir yandan "türkçeyi yabancı dillerin nüfuzundan kurtarmak" demagolojisiyle şovence duyguları körüklerken, öbür yandan emperyalist batı ülkeleri dillerinin, birer "ilim dili" olarak, orta ve yüksek tedrisata yerleşmesini kendi eliyle sağlamakta, bunu hoş görmektedir. Bunda gayritabii bir taraf yoktur, çünkü Türk halkının hükümrânlık haklarının her hususta çiğnenmesine göz yuman burjuvazinin, bir tek Türkçenin istiklâlini samimiyetle istiyebileceğine inanmak için pek safdül olmak gerekirdi.

Fakat, bir sınıf jargonunun varlığı, o sınıfın varlık şartlarına bağlıdır. Feodal Osmanlı sömürücü sınıfının hâkimiyetinin sona ermesiyle birlikte osmanlıca da maddi dayanağını kaybederek, asırlar boyunca

rurî gördüğü söyleniyor. Hiç şüphesiz bu yanlış, çünkü bu teoride marksist bir taraf zor bulunur. Ve eğer kademeli tekâmül teorisi gerçekten dilin gelişme tarihinde anî patlamaları kabul ediyorsa, veyl o teoriye! Marksizm dilin gelişmesinde anî patlamaları, mevcut dilin birden kaybolup yeni bir dilin birden teşekkülünü kabul etmez. Lafargue Fransada “1789 - 1794 yıllarında meydana gelen anî dil inkılâbı”ndan bahsederken (Lafargue’ın *İhtilâlden önce ve sonra Fransız dili* broşürüne bakınız) yanıliyordu. Bu devirde Fransada hiçbir dil inkılâbı olmadığı gibi, anî bir dil inkılâbı hiç olmamıştır. Tabiatıyla, bu devre içinde Fransız dilinin vokabüleri yeni yeni kelime ve tâbirlerle zenginleşmiş, bazı eskimiş kelimeler ortadan kalkmış, bazı kelimelerin mânası değişmiştir, ama hepsi o kadar. İmdi, bu gibi değişiklik-

ca baskı altında tuttuğu türkçe üzerindeki tahripkâr tesirini sürdüremez olmuştur.

Burjuva jargonunun kaderinin de, burjuva sınıfının hâkimiyetiyle kayıtlı olduğuna şüphe yoktur.

Türk halkının öz dili, ancak Türk halkının hayatı menfaatleriyle kendi menfaatleri arasında zıtlık bulunmıyan bir sınıfın — işçi sınıfının — iktidarında lâayık olduğu tam gelişme imkânlarına kavuşabilecektir.

Türkçenin kaderiyle Türk halkının tarihi kaderi — sosyalizm — arasında sıkı bir bağılık vardır. (Türkçeye çevirenin notu.)

lerin bir dilin kaderi üzerinde hiçbir tesiri yoktur. Bir dil için başta gelen şey gramer sistemi ve esas kelime hazinesidir. Halbuki, Fransız burjuva inkılâbı sırasında Fransız dilinin gramer sistemi ve esas kelime hazinesi ortadan kalkmak şöyle dursun, esaslı değişikliklere uğramaksızın varlıklarını muhafaza etmişlerdir. Hattâ, yalnız varlıklarını muhafaza etmekle de kalmamışlardır. Bunlar bugün de modern Fransız dilinde yaşamağa devam ediyorlar. Kaldı ki, mevcut bir dili tasfiye edip bir yeni millî dil kurmak ("*anî dil inkılâbı*") için beş altı yıllık bir müddet gülünç derecede kısadır, — bunun için yüzyıllara lüzum vardır.

Marksizme göre, dilin eski kaliteden bir yeni kaliteye geçişi patlayışla veya mevcut dilin yıkılıp bir yeni dilin kurulmasıyla değil, yeni kaliteye ait unsurların tedricen birikmesi ve eski kaliteye ait unsurların tedricen sönmesiyle olur.

Patlamalara meraklı yoldaşlara genel olarak şunu söylemek lâzımdır ki, eski kaliteden yeni bir kaliteye patlayışla geçişi idare eden kanun yalnız dilin gelişme tarihine tatbik edilememekle kalmaz; temel veya üstyapı ile ilgili başka sosyal fenomenlere de bu kanunun her zaman tatbikine imkân yoktur. Düşman sınıflara bölünmüş bir cemiyet için bu kanun bir mecburiyet ifade eder. Fakat, içinde düşman

sınıflar bulunmıyan bir cemiyet için hiç de böyle değildir. Biz, sekiz, on yıllık bir müddet içinde, memleketimizin ziraatında burjuva rejiminden, münferit köylü işletmeleri rejiminden, kolhoz rejimine, sosyalist rejime geçişi gerçekleştirdik. Bu geçiş, köyde eski burjuva iktisadî rejimini tasfiye edip yeni, sosyalist bir rejim yaratan bir inkılâp oldu. Fakat, bu köklü transformasyon patlayış yoluyla, yani mevcut iktidarın devriliş yeni bir iktidar yaratılması yoluyla olmadı; köylerdeki eski burjuva rejiminden yeni bir rejime tedricî geçişle oldu. Bu iş yapılabildi, çünkü bu yukarıdan aşağıya bir inkılâp idi, çünkü bu köklü transformasyon mevcut iktidarın inisyatifiyle, köylü sınıfının esas kitlesinin desteğiyle gerçekleştirildi.

Tarihte meydana gelmiş birçok dil kruvazmanı vak'asının, kruvazman sırasında patlama suretiyle, eski kaliteden yeni bir kaliteye geçiş suretiyle yeni bir dilin teessüs ettiği faraziyesine yol açtığı söyleniyor. Bu tamamiyle yanlıştır.

Dillerin kruvazmanı bir defada olup biten bir iş olarak, neticelerini birkaç yılda veren kesin bir darbe olarak telâkki edilemez. Dillerin kruvazmanı, yüzyılları kaplıyan uzun bir prosesüstür. Binaenaleyh, burada patlayış hiçbir suretle bahis konusu olamaz.

Devam edelim. Meselâ iki dilin kruvazma-

nının, kruvazman yapan dillerden hiçbirine benzemiyen ve bunların herbirinden kalitece farklı olan bir üçüncü yeni dil meydana getirdiğini sanmak mutlak surette yanlış olur. Gerçekte, bu dillerden biri, genel olarak kruvazmandan galip çıkar, kendi gramer sistemi ile esas kelime hazinesini muhafaza eder ve kendi iç gelişme kanunlarına göre tekâmülünü sürdürürken, öbür dil kendi kalitesini yavaş yavaş kaybedip tedricen ortadan kalkar.

Şu halde, kruvazman bir yeni dil, üçüncü bir dil meydana getirmeyip dillerden bir tanesini, bunun gramer sistemi ile esas kelime hazinesini muhafaza eder ve böylece bunun kendi iç gelişme kanunlarına göre tekâmülünü mümkün kılar.

Gerçi bu takdirde galip dilin vokabülerinde, mağlûp dilin aleyhine olarak, bir zenginleşme meydana gelir, ama bu onu zayıflatmak şöyle dursun, kuvvetlendirir.

Meselâ, Rus dili için böyle olmuştur. Tarihî gelişme seyri içinde, başka kavimlerin dilleri onunla kruvazman yapmış ve o bu kruvazmanlardan daima galip çıkmıştır.

Elbette ki, bu kruvazmanlar sonunda Rus dilinin vokabüleri başka dillerin vokabülerlerini özüne sindirmek suretiyle kendisini tamamlamıştır, ama bu prosesüs Rus dilini zayıflatmak şöyle dursun, aksine, zenginleştirmiş ve kuvvetlendirmiştir.

Rus dilinin millî orijinalitesine gelince, bu en ufak bir zarar bile görmemiştir, çünkü kendi gramer sistemi ve esas kelime hazinesini muhafaza eden Rus dili, kendi iç gelişme kanunlarına göre tekâmülüne ve kemâl yolunda ilerlemesine devam etmiştir.

Kruvazman teorisinin Sovyet lengüistiğine hiçbir fayda sağlamıyacağı muhakkaktır. Eğer lengüistiğin esas problemi dilin iç gelişme kanunlarının incelenmesi ise, kruvazman teorisinin bu problemi halletmediğini, hattâ vaz bile etmediğini, sadece farkına varmamakla ya da anlamamakla kaldığını kabul etmek lâzımdır.

SORU

PRAVDA lengüistik meseleleri üzerinde bir serbest münakaşa açmakla iyi mi etmiştir? (1)

CEVAP

Evet, iyi etmiştir.

Lengüistik problemlerinin ne yönde çözüleceği münakaşanın sonunda açıkca ortaya çıkacaktır, Fakat, münakaşanın büyük fayda sağlamış olduğu şimdiden söylenebilir.

Münakaşa, her şeyden önce, gerek merkezdeki, gerekse Cumhuriyetlerdeki lengüistik müesseselerinde ilimle ve ilim adamlığı vasfıyla uyuşmıyan bir düzenin hüküm sürmekte olduğunu ispat etmiştir. Sovyet lengüistiğindeki durumun en ufak bir şekilde tenkid, hattâ lengüistikte «yeni doktrin» i tenkit yolunda yapılan en çekingen teşebbüsler, lengüistiğin idareci çevrelerince takibata uğratılmakta ve boğulmakta idi. Lengüistik sahasında değerli bazı kollaboratörler ve araştırmacılar N. Marr'ın (*) mirasına karşı tenkitçi bir tavır takındıkları, N. Marr'ın doktrinini birazcık olsun tasvip etmedikleri için yerlerinden atılmış veya daha aşağı mevkilere indirilmişlerdi. Bazı lengüistikçiler ilmî vasıfları dolayısıyla değil de, N. Marr'ın doktrinini hiç itirazsız kabul etmeleri şartıyla yüksek vazifelere tâyin edilmişlerdi.

(*) Marr, Nikolay Yakovleviç (1865 - 1934): Sovyet lengüistikçisi ve *Yafetidoloji* adıyla tanınan dil teorisinin kurucusu.

Marr, 1933 yılında yurdumuza gelerek Truva, Bergama, Sardis ve Efes harabelerinde incelemeler yapmış ve Ankarada Dil Kurumu'nda kendi teorisi hakkında konferanslar vermiştir. Bu seyahatten dönüşünde, "Bugünkü Türkiye", "Lâtinleştirilmiş Türk yazısı" ve "Türkiyede bulunan bir Sovyet âliminin notları" başlıklı yazıları yayımlanmıştır. (Türkçeye çevirenin notu.)

Fikir mücadelesi, tenkit hürriyeti olmadan ilmin aslâ gelişip çiçeklenemeyeceği bütün ci-hanca kabul edilen bir şeydir. Fakat, bu ci-hanşümül kaide bilinmemezlikten gelinmiş ve uluorta çiğnenmiştir. Hiç yanılmaz diye geçi-nen dar bir idareciler grubu teessüs etmiş ve bunlar her türlü tenkit ihtimaline karşı ken-dilerini emniyete aldıktan sonra keyfîliğe ve indîliğe gömülmüşlerdir.

İşte bir misal: bizzat yazarı tarafından kusurlu bulunup yeniden bastırılması menedil-miş olan *Bakû dersleri* (N. Marr'ın adı geçen şehirde vermiş olduğu konferanslar), buna rağmen, bahis konusu idareciler kastının (Meş-çaninov yoldaş bunlara N. Marr'ın "şakirtle-ri" adını veriyor) emriyle yeniden bastırılıp, hiçbir kayıt ve şart ileri sürülmeksizin, öğren-cilere tavsiye olunan elkitapları arasına sokul-muştur. Yani kusurlu olduğu bilinen *Dersler*, değeri tam bir elkitabı diye sunulmak sure-tiyle öğrenciler aldatılmıştır. Meşçaninov yol-daşla öbür lengüistik idarecilerinin dürüstlü-ğüne inanmasaydım, böyle bir davranışın sa-botaj demek olduğunu söylerdim.

Bu nasıl olabilmıştır? Olabilmıştır, çünkü lengüistikte kurulan Arakçeyev (2) vâri rejim mesuliyetsizlik zihniyetini besler ve bu gibi aşırılıkları teşvik eder.

Münakaşa, her şeyden önce, işte bu Arak-

çeyev vâri rejimi gün ışığına çıkardığı ve temelinden yıktığı için çok faydalı olmuştur.

Fakat, münakaşanın faydası bundan ibaret değildir. O yalnız lengüistikte eski rejimi yıkmakla kalmadı, aynı zamanda bu ilim alanının idareci çevrelerinde en önemli lengüistik problemleri üzerinde hüküm süren inanılmaz fikir karışıklıklarını gösterdi. Bu çevreler, münakaşa başladığı âna kadar susmakta ve lengüistikte işlerin iyi gitmediği hususunu sükûtle geçiştirmekte idiler. Fakat, münakaşa açılınca artık sükûtu korumalarına imkân kalmadı — fikirlerini basında açıklamak mecburiyetine düştüler. Ne oldu o zaman? N. Marr'ın doktrininin birçok eksikleri, yanlışları, açıkça belirtilmemiş problemleri, yeterince işlenmemiş tezleri ihtiva ettiği meydana çıktı. Sormak gerek : acaba N. Marr'ın “şakirtleri” niçin ancak şimdi, münakaşanın açılmasından sonra, bunları söylemeğe başladılar? Bu işi niçin daha önce yapmadılar? Niçin ilim adamlarına yakışır bir tarzda bunları zamanında, açıkça ve samimiyetle söylemediler?

Görünüşe göre, N. Marr'ın “şakirtleri”, onun “bazı” hatâlarını kabul etmelerine rağmen, yine de, Sovyet lengüistiğinin ancak marksist saydıkları N. Marr'ın “kotarmış” olduğu teoriyi temel alarak gelişebileceğini düşünmektedirler. Hayır, lütfen bizi N. Marr'ın “marksizmi” nden esirgeyiniz. Gerçi. N. Marr

marksist olmak istiyordu ve buna gayret etmiştir, fakat marksist olamamıştır. O, marksizmi, *Proletkult* veya *R. A. P. P.* üyeleri tarzında basitleştirmekten ve âmiyaneleştirmekten başka bir şey yapmamıştır.

N. Marr, dilin bir üstyapı olduğuna dair yanlış, marksizme yabancı tezi lengüistiğe sokmuş, — hem kendisini, hem de lengüistiği zor durumda bırakmıştır. Sovyet lengüistiği yanlış bir tez temel alınarak geliştirilemez.

N. Marr, dilin “sınıfî karakteri”ne dair yine yanlış ve marksizme yabancı bir diğer tezi daha lengüistiğe sokmuş, — hem kendisini, hem de lengüistiği zor durumda bırakmıştır. Sovyet lengüistiğini, halkların ve dillerin tek mil tarihî gidişiyle tezat halinde bulunan yanlış bir tezi temel alarak geliştirmeğe imkân yoktur.

N. Marr, lengüistiğe, marksizmle uyuşması kabil olmıyan ve bu ilimde N. Marr’dan önce ne varsa hepsini uluorta ve gayriciddî bir tarzda inkâra vardırان tevazudan uzak, kibirli ve azametli bir edâ getirmiştir.

N. Marr, “idealist” olarak vasıflandırdığı mukayeseli tarih metodunu gürültülü bir şekilde yerer. Şunu söyleyelim ki, mukayeseli tarih metodu, büyük kusurlarına rağmen, N. Marr’ın gerçekten idealistçe olan dört unsur tahlilinden (3) daha değerlidir; çünkü, birincisi insanı çalışmağa, dilleri incelemeye teşvik ettiği halde, ikincisi yan gelip yatarak kahve

telvesinde mâhut dört unsurun esrarını okumaktan başka hiçbir şeye teşvik etmez.

N. Marr, dil gruplarının (ailelerinin) tetkiki yönünde her teşebbüsü, “*ana dil*” teorisinin bir tezahürü olarak mağrurane reddeder. Halbuki, bazı milletlerin, meselâ islâv milletlerinin şüphe götürmez bir dil akrabalığı içinde bulundukları; bu milletler arasındaki dil akrabalığını incelemenin, dilin gelişme kanunlarının tetkikinde çok faydalı olabileceği inkâr edilemez. Kaldı ki, “*ana dil*” teorisinin bununla hiçbir ilgisi yoktur.

N. Marr’a ve onun “şakirtleri” ne bakılırsa, Marr’dan önce lengüistik diye bir şey yoktu; lengüistik N. Marr’ın “yeni doktrin”inin zuhuru ile birlikte başlamıştır. Marx ve Engels çok daha mütevazî idiler. Onlar, diyalektik materyalizm’lerini, ilimlerin — felsefe de dahil olmak üzere — kendilerinden önceki devirde geçirdiği gelişmenin mahsulü olarak düşünüyorlardı.

Demek oluyor ki, münakaşa Sovyet lengüistiğinin ideolojik eksikliklerini meydana çıkarması bakımından çok faydalı olmuştur.

Benim düşünceme göre, lengüistiğimiz N. Marr’ın hatâlarından ne kadar çabuk kurtulursa, halen geçirmekte olduğu buhranı o kadar çabuk atlatır.

Lengüistikte Arakçeyev vâri rejimin tasfi-

yesi, N. Marr'ın hatâlarından vazgeçilmesi, marksizmin lengüistiğe tatbiki: işte, bence Sovyet lengüistliğini sağlığa kavuşturmanın yolu budur. .

*20 haziran 1950.
PRAVDA gazetesinde yayımlanmıştır.*

MEKTUPLAR

**e. kraşeninnikova yoldaş
mektup**

K RAŞENİNNİKOVA yoldaş, sorularınızı
cevaplandırıyorum.

SORU

*Makalenizde dilin ne bir temel, ne de bir
üstyapı olduğunu inandırıcı bir şekilde göster-
mektesiniz. Bu durumda, dili hem temele, hem*

de üstyapıya ait bir fenomen saymak câiz midir, yoksa dili bir mutavassıt fenomen olarak telâkki etmek daha doğru mu olur?

CEVAP

Temel ve üstyapı da dahil olmak üzere, bütün sosyal fenomenlerde mevcut müşterek unsurun aynı zamanda dile has bir unsur olması pek tabiîdir, çünkü dil de bir sosyal fenomendir, yani — temel ve üstyapı da dahil olmak üzere — diğer bütün sosyal fenomenler gibi cemiyetin hizmetindedir. Fakat, işte o kadar. Bütün sosyal fenomenlerde mevcut müşterek aslî unsur bu kadarla kalır. Bundan sonra, sosyal fenomenler birbirlerinden esaslı surette farklılaşmağa başlarlar.

Gerçek şu ki, bu müşterek unsurun dışında, sosyal fenomenlerin bazı spesifik özellikleri — onları birbirinden ayıran ve ilim için bellibaşlı bir önemi olan özellikleri— vardır. Temelin spesifik özellikleri, onun ekonomik bakımdan cemiyetin hizmetinde bulunmasındadır. Üstyapının spesifik özellikleri, siyasî, hukukî, estetik ve sair fikirleri cemiyetin hizmetine koymasında ve cemiyet için bu fikirlere tekabül eden siyasî, hukukî ve sair mües-

seseleri yaratmasındadır. Dilin, onu diğer sosyal fenomenlerden ayıran spesifik özellikleri neden ibarettir? Dilin spesifik özellikleri şundan ibarettir ki, o, insanlar için birbirleriyle anlaşma ve haberleşme vasıtası olarak, cemiyette fikir mübadeleleri vasıtası olarak, insanların aralarında anlaşmalarını ve bütün beşerî faaliyet sferlerinde — istihsal alanında olduğu gibi iktisadî münasebetler alanında da, siyaset alanında olduğu gibi kültür alanında da, sosyal yaşayış alanında olduğu gibi günlük yaşayış alanında da — müşterek bir çalışma düzeni meydana getirmelerini mümkün kılan vasıta olarak cemiyetin hizmetindedir. Bunlar yalnız dile has olan özelliklerdir ve yalnız dile has özellikler oldukları içindir ki, dil müstakil bir ilmin: lengüistik'in inceleme konusunu teşkil eder. Dilin bu özellikleri olmasaydı lengüistik müstakil bir varlığa sahip olmak hakkını kaybederdi.

Kısaca, dil ne temeller, ne de üstyapılar kategorisine sokulabilir.

Dil, temel ve üstyapı arasında “mutavassıt” fenomenler kategorisine de sokulamaz, çünkü bu türlü “mutavassıt” fenomenler yoktur.

Peki, dil cemiyetin istihsal kuvvetleri kategorisine, meselâ istihsal âletleri kategorisine de sokulamaz mı? Filhakika, dil ile istihsal âletleri arasında bir benzerlik vardır: istihsal

âletleri de tıpkı dil gibi, sınıflar karşısında bir nevi kayıtsızlık gösterir ve cemiyetin muhtelif sınıflarına, eski sınıflara olduğu kadar yeni sınıflara da aynı şekilde hizmet edebilirler. Bu durum, dili istihsal âletleri kategorisine sokmamıza cevaz verir mi? Aslâ.

Bir vakitler, N. Y. Marr, “*dil bir temel üzerinde bir üstyapıdır*” formülünün itirazlarla karşılaştığını görerek sistemini değiştirmeye karar vermiş ve “*dil bir istihsal âletidir*” diye ilân etmişti. N. Y. Marr, dili istihsal vasıtaları kategorisine sokmakta haklı mıydı? Hayır, kesinlikle haklı değildi.

Vakıa şudur ki, dil ile istihsal âletleri arasındaki benzerlik yukarıda bahsettiğim benzerlikten öteye geçmez. Çünkü, bunun dışında, dil ile istihsal vasıtaları arasında esaslı bir fark mevcuttur. Bu fark istihsal âletlerinin maddî servetler istihsal etmesine mukabil, dilin hiçbir şey istihsal etmemesinde, yahut sadece kelimeler “istihsal” etmesindedir. Daha sarîh bir deyişle, istihsal âletlerine sahip olan insanlar maddî servetler istihsal edebilirler; ama aynı insanlar bir dile sahip olmakla beraber, istihsal âletlerine sahip olmadıkları takdirde, maddî servetler istihsal edemezler. Kolayca anlaşılabacağı gibi, dil maddî servetler istihsal edebilseydi, gevezeler dünyanın en zengin insanları olurlardı.

SORU

Marx ve Engels dili “düşüncenin vasıtasız realitesi” olarak, “gerçek... pratik şuur” olarak tarif ederler. Marx, “fikirler dilin dışında mevcut değildirler” der. Sizce lengüistik dilin mânası ile, semantik ile, tarihî semasiyoloji ve stilistik ile meşgul olmalı mıdır, yoksa lengüistik sadece şekli mi kendisine konu olarak almalıdır? (4)

CEVAP

Semantik (semasiyoloji) lengüistiğin önemli kısımlarından biridir. Kelimelerin ve tâbirlerin semantik veçhesi dilin incelenmesinde büyük bir önem taşır. Bunun için, semantik (semasiyoloji) lengüistikte kendisine uygun düşen yeri almalıdır.

Ancak, semantik meseleleri incelendiği zaman ve onun verileri kullanılırken, semantiğin önemini hiçbir suretle olduğundan fazla görmemek ve hele onu suistimal etmekten büsbütün kaçınmak lâzımdır. Bu sözlerimle, semantiğe karşı aşırı bir ihtiras duyan ve dilin “düşüncenin vasıtasız realitesi” olmak, düşünceye çözülmeyen bir şekilde bağlı bulunmak vasfını ihmal eden, düşünceyi dilden ayıran ve dilin or-

tadan kalkmağa doğru gittiğini, ondan vazgeçilebileceğini iddia eden bazı lengüistikçileri kastediyorum.

Bakın, N. Y. Marr ne diyor : “*dil ancak seslerle ifade edildiği nispette mevcuttur; düşünce ameliyesi ifade edilmeksizin de cereyan edebilir... Dil (fonetik dil) daha bugünden vazifelerini, mekân içinde mutlak zafer kazanan icatlara bırakmağa başlamıştır. Düşünce ise, dilin geçmişte kullanmaksızın biriktirmiş olduğu ve son zamanlarda elde ettiği kazançlardan hareketle yücelere doğru yol alıyor. Düşünce, dili mevkiinden indirip onun yerini büsbütün almağa namzettir. Geleceğin dili, tabii maddeden âzade bir teknik içinde gitgide büyüyen düşüncedir. Hiçbir dil buna karşı gelebilecektir, hattâ tabiat kaidelerine bağlı olan fonetik dil bile...*” (Bkz. N. Y. Marr, Seçme eserler.)

Bu “afsunlu” tekerleme alelâde dile çevrilecek olursa çıkarılabilecek netice şudur :

a) N. Y. Marr, düşünceyi dilden ayırmaktadır ;

b) N. Y. Marr, insanların dili kullanmadan, “*tabii madde*” den, “*tabiat kaideleri*”nden âzade düşüncenin yardımıyla aralarında anlaşabileceklerini düşünmektedir.

c) Düşünceyi dilden ayırmak ve onu “*tabii madde*”sinden “*âzade kılmak*” suretiyle N. Y. Marr idealizm batallığına düşmektedir.

Düşüncelerin insan zihnine, sözle ifade edilmelerinden önce geldikleri, dilin malzemesi, dilin zarfı olmaksızın, yani âdetâ cıplak olarak doğdukları söyleniyor. Bu tamamiyle yanlıştır. İnsanın zihnine gelen düşünceler, ne türlü olursa olsun, ancak dilin malzemesi temeli üzerinde doğabilir ve mevcut olabilirler. Dilin malzemesinden, dil denilen “*tabiî madde*” den âzade düşünce yoktur. “*Dil, düşüncenin vasıtasız realitesidir.*” (Marx.) Düşüncenin realitesi kendisini dilde gösterir. Ancak idealistler “*tabiî madde*” den, dilden ayrı bir düşünceden, dilsiz bir düşünceden bahsedebilirler.

Kısacası, semantiğin önemini mübalâğalandırdığı ve onu suistimal ettiği için N. Y. Marr idealizme varmıştır.

Binaenaleyh, N. Y. Marr ve onun bazı “şakirtleri”nin yaptıkları soydan mübalâğa ve suistimalden esirgendiği takdirde, semantik (semasiyoloji) lengüistik için çok faydalı olabilir.

SORU

Burjuvanın ve proleterin fikirleri, nosyonları, örf ve âdetleri ile ahlâk prensiplerinin birbirine taban tabana zıt olduklarını tamamen haklı olarak söylemektесiniz. Bu fenomenlerin

sınıfî karakteri dilin semantik veçhesine (ve yazınızda doğru olarak belirtildiği gibi, bazen keza onun morfolojisine ve vokabülerine) itiraz götürmez bir şekilde aksetmiş bulunur. Müşahhas bir lengüistik malzeme ve, her şeyden önce, bir dilin semantik veçhesi tahlil edilirken, o dilin ifade ettiği anlayışların sınıfî mahiyetinden — bilhassa, insanın yalnız düşüncesinin değil, aynı zamanda, realite karşısında takındığı ve hangi sınıfa mensup olduğunu özel bir açıklıkla gösteren tavrının dille ifadesi söz konusu olduğu zaman — bahsedilebilir mi?

CEVAP

Kısaca, siz, sınıfların dil üzerinde tesirli olup olmadıklarını, dile kendilerine has kelime ve tâbirleri sokup sokmadıklarını, bazı hallerde insanların şu veya bu sınıfa mensup olmalarına göre tek veya aynı bir kelime veya tâbire farklı bir mânâ verip vermediklerini öğrenmek istiyorsunuz.

Evet, sınıflar dil üzerinde tesirli olurlar, dile kendilerine has kelimeleri ve tâbirleri sokarlar ve bazen tek ve aynı bir kelimeyi, tek ve aynı bir tâbiri farklı şekilde anlarlar. Buna şüphe yoktur.

Ancak, bundan, spesifik kelime ve tâbirlerin ve keza semantik farkların, bütün halk için müşterek tek bir dilin gelişmesinde ciddî bir önem taşıyabilecekleri, bu dilin önemini azaltmak veya karakterini değiştirmek gücünde oldukları neticesi çıkmaz.

Evvelâ, bir dilde bu gibi spesifik kelime ve tâbirler, bu gibi semantik farklar o kadar azdır ki, bütün dil malzemesinin belki ancak yüzde birini teşkil ederler. Şu halde, geriye kalan kelime ve tâbirlerin büyük kitlesi ile bunların semantiği cemiyetin bütün sınıflarının *müşterek* malıdır.

İkinci olarak, sınıfî bir nüans taşıyan kelime ve tâbirler söz içinde, gerçekte mevcut olmıyan herhangi bir “sınıf grameri” nin kaidelerine göre değil, fakat bütün halk için müşterek olan mevcut dilin gramer kaidelerine göre kullanılırlar.

Şu halde, spesifik kelime ve tâbirlerin ve bir dilin semantiğinde farklılıkların varlığı, bütün halk için müşterek ve tek bir dilin varlığını ve zarurîliğini nakzetsinmeyip bilâkis teyit eder.

SORU

Makalenizde Marr'ı, çok doğru bir şekilde,

marksizmin vülgarizatörü olarak vasıflandırmaktasınız. Bu demek midir ki, lengüistikçiler ve bu meyanda biz gençler Marr'ın bütün lengüistik mirasını reddetmeliyiz? Halbuki, Marr'ın lengüistik mirasında (Çikobova, Sanjeyev ve başka yoldaşların münakaşa sırasında bahsetmiş oldukları gibi) bir sıra değerli lengüistik araştırmalar bulunduğuna göre, acaba Marr'a karşı tenkitçi bir tavır takınmakla beraber ondaki istifadeli ve değerli tarafları alabilir miyiz?

CEVAP

Elbette, N. Y. Marr'ın eserleri sadece hatâları havi değildir. N. Y. Marr, marksizme ait unsurları tahrif ederek lengüistiğe soktuğu, bağımsız bir dil teorisi yaratmağa çalıştığı zamanlar kaba hatâlar işlemiştir. Fakat, N. Y. Marr'ın ustaca yazılmış bazı iyi eserleri de vardır. Bu eserlerinde, onun, teorik iddialarını bir yana bırakarak, bazı dilleri titizlikle ve maharetle incelediğini söylemek lâzımdır. Bu eserlerde epeyce değerli ve öğretici şeyler bulmak mümkündür. N. Y. Marr'daki bu değerli ve öğretici şeyleri kullanmak gerektiğine şüphe yoktur.

SORU

Birçok lengüistikçiler formalizm'i Sovyet lengüistiğindeki durgunluğun başlıca sebeplerinden biri olarak telâkki etmektedirler. Sizce lengüistikte formalizmin ne olduğunu ve bunun nasıl altedilebileceğini öğrenebilir miyim?

CEVAP

N. Y. Marr ve onun "şakirtler"i, N. Y. Marr'ın "yeni doktrin" ini benimsemiyeen bütün lengüistikçileri "formalizm" le itham etmektedirler. Bu elbette ciddî ve mâkul bir şey değildir.

N. Y. Marr, gramerin "sırf şekle ait bir şey" olduğunu düşünmekte ve gramatikal yapıyı dilin temeli sayan kimseleri formalist saymaktaydı. Bu tamamiyle saçmadır.

Kanaatimce, "formalizm", bizzat "yeni doktrin" in mucitleri tarafından, lengüistikteki muarızlarına karşı kolayca mücadele edebilmek için uydurulmuştur.

Sovyet lengüistiğindeki durgunluğun sebebi, N. Y. Marr ve onun "şakirtler"i tarafından uydurulmuş "formalizm" değil, fakat Arakçeyev vâri rejim ve lengüistikteki teorik eksik-

liklerdir. Bu Arakçeyev vâri rejimi N. Y. Marr'ın "şakirtler"i kurmuşlardır. Lengüistiğe teorik karışıklığı getirenler de N. Y. Marr ve onun en yakın silâh arkadaşlarıdır. Söz konusu durgunluktan kurtulmak için bu iki şeyi de ortadan kaldırmak lâzımdır. Bu yaraların tedavisi Sovyet lengüistiğini sağlığa kavuşturacak, onun önünde geniş ufuklar açacak ve ona dünya lengüistiğinde birinci yeri almak imkânını sağlayacaktır.

29 haziran 1950.

BOLŞEVİK, No. 12 - 1950.

**sanjeyev yoldaşa
mektup**

Azız Sanjeyev yoldaş,

Mektubunuzu büyük bir gecikme ile cevaplandırıyorum, çünkü Merkez Komitesi servisleri tarafından ancak dün bana tevdi edildi.

Lehçeler meselesindeki pozisyonumu gayet doğru bir şekilde tefsir etmektesiniz.

“Sınıf lehçeleri” — ki bunlara jargon denilmesi daha doğru olur — halk kitlelerine değil, fakat sosyal hiyerarşinin zirvesindeki küçük bir tabakaya hizmet ederler. Üstelik, bunların kendilerine has ne gramer sistemleri, ne de esas kelime hazineleri vardır. Bu itibarla, bunlar aslâ bağımsız diller haline gelemeyizler.

Mahallî («bölgesel») lehçelere gelince, bunlar bilâkis halk kitlelerine hizmet ederler ve kendi gramer sistemlerine ve esas kelime hazinelerine sahiptirler. Bunun için, bazı mahallî lehçeler, milletlerin teşekkülü prosesü içinde, millî dillere temel olabilir ve bağımsız diller haline gelebilirler. Meselâ, Rus dilinin Kursk - Orel lehçesi (Kursk - Orel «ağzı») için böyle olmuş, bu lehçe Rus millî dilinin temelini teşkil etmiştir. Ukrayna dilinin Poltava - Kiyev lehçesi için de aynı şey söylenebilir. Bu da Ukrayna millî dilinin temeli olmuştur. Bu dillerin diğer lehçelerine gelince, bunlar orijinal vasıflarını kaybetmekte, bu dillerin içinde eriyip yok olmaktadırlar.

Bunun aksi olan prosüsler de vardır: gelişmesi için gerekli iktisadî şartların yokluğu sebebiyle henüz bir millet haline gelmemiş olan bir kavmin tek olan dili, bu kavmin bir devlet olmak itibarıyla çözülüp dağılması neticesinde

iflâsa uğradığı ve tek bir dil halinde toplanmağa yeter vakit bulamıyan mahallî lehçeler hayatiyet kazanarak bağımsız dillerin teşekkülüne kaynaklık ettikleri zaman yukarıdaki tersi prosesüsler meydana gelir. Meselâ, tek moğol dili için bunun böyle olmuş olması muhtemeldir.

11 temmuz 1950.
BOLŞEVİK, No. 14 - 1950.

**d. belkin ve s. lurer yoldaşlara
mektup**

MEKTUPLARINIZI aldım.

Yanılışınızın sebebi şu ki, iki farklı şeyi birbirine karıştırmış ve Kraseninnikova yoldaşa cevabımda incelediğim konunun yerine bir başkasını koymuşsunuz.

1.

Ben, o cevabımda, dil (fonetik dil) ve düşünce den bahsederken dili düşünce den ayıran ve bu suretle idealizme düşen N. Y. Marr'ı tenkit ediyorum. Şu halde, o cevabımda bir dile sahip olan normal insanlardan söz edilmektedir. Ben, bu insanlarda düşüncenin ancak dilin malzemesi temeli üzerinde doğabileceğini, dilin malzemesinden soyulmuş, dilin malzemesine bağlı olmıyan düşüncelerin normal insanlarda bulunmadığını söylüyorum.

Siz, bu tezi kabul veya reddedecek yerde, anormallikler gösteren kimseleri, dili olmıyan kimseleri, dilleri olmadığı için düşüncelerinin bittabi dilin malzemesi temeli üzerinde doğmasına imkân bulunmıyan sağır - dilsizleri işe karıştırıyorsunuz. Görüyorsunuz ki, bu başka bir konudur. Ben bu konuyu ele almadım ve alamazdım da, çünkü lengüistik anormallikler gösteren kimselerle, dili olmıyan sağır - dilsizlerle değil, normal insanlarla, dili olan insanlarla meşgul olur.

Siz, münakaşa edilen temanın yerine, münakaşaya vaz'edilmemiş olan başka bir temayı koyuyorsunuz.

2.

Belkin yoldaşın mektubundan, onun, "*konuşulan dil*" (fonetik dil) ile "*işaret dili*" ni (N. Y. Marr'a göre "*ellerin*" dili), aynı plâna

koyduğu anlaşıyor. Belkin yoldaş, besbelli, işaret dili ile konuşulan dilin eş değeri şeyler olduklarını, insan cemiyetinin bir zamanlar konuşulan dile mâlik bulunmadığını, o zamanlar “ellerin” dilinin, daha sonra gelen konuşulan dilin yerini tuttuğunu düşünmektedir.

Eğer Belkin yoldaş gerçekten böyle düşünüyorsa, ciddî bir hatâ işliyor demektir. Fonetik dil, yahut konuşulan dil, insan cemiyeti için, daima, insanlar arası anlaşma ve haberleşmelerde tam geçerliği olan bir vasıta vazifesi görecek biricik dil olmuştur. Tarihde bilinen insan cemiyetleri içinde bir tanesi bile yoktur ki, kendi fonetik diline sahip olmasın. Etnografyanın tanıdığı ne kadar geri kalmış küçük kavim varsa hepsi de — hattâ, meselâ Avustralyalılardan veya geçen asrın Ateş Adası sakinlerinden daha iptidâî bile olsalar — kendi fonetik dillerine sahiptirler. Fonetik dil, insanlık tarihinde, insanların hayvanlar âleminde ayrılmalarına, cemiyetler halinde toplanmalarına, tabiat kuvvetlerine karşı başarıyla mücadele etmelerine ve halen bildiğimiz terakki merhalesine erişmelerine yardım etmiş olan kuvvetlerden biridir.

Bu bakımdan, “işaret dili” denilen dil, son derece fakir ve mahdud karakterli olması dolayısıyla tamamen önemsizdir. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu bir dil olmadığı gibi, hat-

tâ şu veya bu tarzda fonetik dilin yerini alabilecek bir dil ersatz'ı bile değil, fakat sadece insanın bazen sözlerinin şu veya bu noktasını belirtmek için kullandığı, imkânları pek sınırlı bir yardımcı vasıtasıdır. İptidaî tahta tarla çapası, beş sıra pulluklu ve arkasında tohum ekicisi koşulu modern tırtıllı traktörle kıyas edilemeyeceği gibi, işaret dili de fonetik dille kıyas edilemez.

3.

Besbelli, siz önce sağır - dilsizlerle ve ancak bundan sonra lengüistik problemleriyle ilgileniyorsunuz. Bana bir sıra sorular sormağa sizi sevkeden sebep bu olsa gerek. Madem ki ısrar ediyorsunuz, dileğinizi yerine getirmeğe hazırım. İşte: sağır - dilsizlerin durumu nedir? Bunlar düşünce melekesine sahip midirler? Düşünceleri var mıdır? Evet, sağır - dilsizler düşünce melekesine sahiptirler, düşünceleri vardır. Sağır - dilsizlerin dili olmadığına göre, onların düşüncelerinin dil malzemesi temeli üzerinde teşekkül edemeyeceği aşikârdır. Fakat, bu, sağır - dilsizlerin düşüncelerinin çıplak olduğu, "*tabiatın kaideleri*"ne (tâbir N. Y. Marr'ındır) bağlı olmadığı mânasına mı gelir? Hayır, sağır - dilsizlerin düşünceleri, gündelik hayat içinde, dış dünyaya ait objeler ve bu objelerin birbirleriyle münasebetleri hakkında gör-

me, dokunma, tatma, koklama duyguları sayesinde onlarda doğan imajlar, idrakler, tasavvurlar temeli üzerinde ancak teşekkül edebilir ve mevcut olabilir. Bu imajlar, idrakler, tasavvurlar dışında düşünce boştur, her türlü muhtevadan yoksundur, yani mevcut değildir.

22 temmuz 1950.
BOLŞEVİK, No. 14 — 1950.

**a. kolopov yoldaşı
mektup**

MEKTUBUNUZU aldım. İşimin fazlalığı yüzünden cevap vermekte biraz gecikmiş bulunuyorum.

Mektubunuzda zımnen şu iki faraziyeden

hareket etmektesiniz : birincisi, şu ya da bu yazarın eserlerinden bir parçanın, bu parçada söz konusu olan tarih devrinden *ayırılarak* iktibas edilebileceği faraziyesi; ikincisi de, tarihî gelişme devirlerinden herhangi birisinin incelenmesinden çıkartılan marksizme ait falan veya filân neticelerin ve formüllerin bütün gelişme devirleri için doğru olduğu ve, dolayısıyla, *değişmeden* kalması gerektiği faraziyesidir.

Bu iki faraziyenin de tamamen yanlış olduğunu söylemek zorundayım. Buna dair birkaç misal vermek isterim.

1. 1840 - 1850 yollarında, yani monopolcü kapitalizm henüz ortada yokken, kapitalizm az çok düzenli bir şekilde, gittikçe yükselen bir çizgi takip ederek ve o vakte kadar işgali altına girmemiş yeni yeni topraklara doğru yayılarak gelişmekte olduğu ve eşit olmıyan gelişme kanununun henüz var gücüyle kendisini göstermesine imkân bulunmadığı bir sırada, Marx ve Engels sosyalist inkılâbın tek başına herhangi bir ülkede muzaffer olamayacağı, ancak medenî ülkelerin hepsinde veya bunların çoğunda birden meydana gelecek bir genel darbeyle zafere ulaşabileceği neticesine varmışlardı. Bu netice bundan sonra bütün marksistler için yedici bir prensip olmuştur.

Fakat, XX'nci yüzyıl başlarında, bilhassa birinci dünya savaşı devrinde, monopolcülük

öncesi kapitalizminin bâriz bir şekilde monopolcü kapitalizm halini aldığı herkesçe açık anlaşıldığı, yükselen kapitalizmin can çekişen kapitalizme döndüğü, savaşın dünya emperyalist cephesinin devâsız dertlerini açığa vurduğu ve eşit olmıyan gelişme kanununun proleter inkılâbının farklı ülkelerde farklı devirlerde olgunlaşmasını gerektirdiği bir zamanda, Lenin, marksist teoriden hareketle, yeni gelişme şartları içinde, sosyalist inkılâbın pekâlâ tek bir ülkede de muzaffer olabileceği, sosyalist inkılâbın medenî ülkelerin hepsinde veya bunların çoğunda birden zafere ulaşmasının — bu ülkelerde inkılâbın aynı olgunluk derecesinde bulunmaması sebebiyle — imkânsız olduğu, Marx ve Engels'in eski formüllerinin artık yeni tarihî şartlara uygun düşmediği neticesine vardı.

Görüldüğü gibi, burada, sosyalizmin zaferi meselesi hakkında iki ayrı neticeyle, yalnız birbirinin zıddı olmakla kalmayıp aynı zamanda birbirini reddeden iki neticeyle karşı karşıya bulunuyoruz.

İşin esasına inmeyip, yaptıkları iktibasları tarihî şartlardan ayırarak mekanik bir şekilde yapan bazı softalarla yobazlar bu neticelerden birinin mutlak surette yanlış olarak reddedilip diğerinin mutlak surette doğru olarak bütün gelişme devirlerine yayılması gerektiğini söyleyebilirler. Fakat, marksistler softa-

larla yobazların yanıldıklarını, bu neticelerden ikisinin de doğru olduğunu, ama mutlak bir şekilde değil de herbirinin kendi zamanı için, yani Marx ve Engels'in çıkardıkları neticenin monopolcülük öncesi devir için, Lenin'in çıkardığı neticenin ise monopolcü kapitalizm devri için doğru olduğunu bilmemezlilik edemezler.

2. Engels, *Anti - Dühring*'inde sosyalist inkılâptan sonra devletin tedricen ortadan kalkacağını söyler. Bu yüzden ülkemizde sosyalist inkılâbın zaferinden sonra partimiz içindeki softalar ve yobazlar devletimizin en kısa zamanda ortadan kaldırılması, devlet organizmalarının dağıtılması ve devamlı ordudan vazgeçilmesi için partinin tedbirler almasını istemeye başladılar.

Fakat, Sovyet marksistleri dünyanın devrimizdeki durumunun tetkikine dayanarak, kapitalist çember şartları içinde, sosyalist inkılâbın henüz tek bir ülkede zafere ulaşmış olduğu ve diğer bütün ülkelerde kapitalizmin hâkim bulunduğu bir sırada, muzaffer inkılâp ülkesinin, eğer kapitalist çember tarafından ezilmek istemiyorsa, devletini, devlet organizmalarını, istihbarat servislerini, ordusunu zayıflatmak şöyle dursun aksine bunları kuvvetlendirmesi gerektiği neticesine vardılar. Rus marksistleri şu neticeye vardılar ki, Engels'in formülü sosyalizmin bütün ülkelerde veya bunların çoğunda zafer kazanmış olmasını göz

önünde bulundurmaktadır ve sosyalizmin tek başına bir ülkede muzaffer olduğu, buna mukabil bütün öbür ülkelerde kapitalizmin hüküm sürdüğü durumda bu formülün tatbiki kabil değildir.

Görüldüğü gibi, burada, sosyalist devletin kaderiyle ilgili iki ayrı formülle, birbirini reddeden iki formülle karşı karşıya bulunuyoruz.

Softalar ve yobazlar, böyle bir durumun hoş görülemeyeceğini, bu formüllerden birinin mutlak surette yanlış olarak reddedilip diğerinin mutlak surette doğru olarak sosyalist devletin bütün gelişme devirlerine yayılması gerektiğini söyleyebilirler. Fakat, marksistler softalarla yobazların yanıldıklarını, çünkü bu formüllerden ikisinin de doğru olduğunu, ama mutlak bir şekilde değil de herbirinin kendi devri için, yani Sovyet marksistlerine ait formülün sosyalizmin bir veya birkaç ülkede zafere ulaştığı devir için, Engels'e ait formülün ise sosyalizmin farklı ülkelerde ard arda kazandığı zaferlerin çoğu ülkelerde sosyalizmin zaferine vardıracağı ve böylece Engels'in formülünün tatbiki için gerekli şartların meydana gelmiş olacağı devir için doğru olduğunu bilmemezlik edemezler.

Bu gibi misaller daha da çoğaltılabilir.

Stalin'in ayrı eserlerinden alınan ve Kolo-pov yoldaşın mektubunda zikrettiği dil mese-

lesiyle ilgili iki ayrı formül hakkında da aynı şeyi söylemek gerekir.

Kolopov yoldaş Stalin'in *Lengüistikte marksizme dair* eserine atıfta bulunuyor. Bu eserde bulunan bir neticeye göre, meselâ, iki dil arasında kruvazman olduğu zaman, sonunda genellikle dillerden biri galip gelir, öbür dil ise tedricen ortadan kalkar, yani demek oluyor ki kruvazman yeni bir dil, üçüncü bir dil meydana getirmeyip dillerden birini muhafaza eder. Kolopov yoldaş bundan sonra Stalin'in S.S.C.B. Komünist (b.) Partisi XVI'ncı Kongresi'ndeki raporundan alınma başka bir neticeye atıfta bulunuyor. Buna göre, sosyalizmin dünya çapında zafere ulaştığı devirde, sosyalizm sağlamlaşıp günlük hayata girdiği zaman, millî diller kaçınılmaz surette müşterek bir dil halinde kaynaşacaklar ve bu müşterek dil hiç şüphesiz ne rusça, ne almanca olmayıp yepyeni bir şey olacaktır (5). Bu iki formülü karşılaştıran ve bunların birbirlerini karşılıklı olarak reddettiklerini gören Kolopov yoldaş ümitsizliğe kapılmış. Mektubunda : *"Makalenizden anladığıma göre, diye yazıyor, dillerin kruvazmanı sonunda aslâ yeni bir dil teşekkül etmez. Halbuki, bu makaleden önce, S.S.C.B. Komünist (b.) Partisi XVI'ncü Kongresi'ndeki entervansiyonunuz mucibince, komünizm devrinde dillerin tek bir müşterek dil halinde kaynaşacaklarına kesinlikle inanıyordum."*

Besbelli, Kolopov yoldaş bu iki formül arasında bir tezat bulunduğunu keşfettikten sonra, bu tezadın mutlaka giderilmesi gerektiği derin inancıyla, formüllerden birini yanlış diye bir yana atıp öbür formüle bütün zamanlar ve bütün ülkeler için doğru bir formül diye sıkıca sarılmak istiyor. Ama, hangi formüle sarılmak gerektiğine bir türlü karar veremiyor. Böylece, ortaya çâresiz bir durum çıkıyor. Her iki formülün de kendi devirleri için doğru olabileceği fikri Kolopov yoldaşın aklına bile gelmiyor.

Softalar ve yobazlar için bu hep böyledir. Bunlar, meselenin esasına nüfuz etmeden, zikredilen sözlerin ilgili olduğu tarihî şartlara bakmaksızın mekanik bir şekilde iktibaslar yaparak daima çâresiz durumlara düşerler.

Halbuki, meselenin esası incelenecek olursa, durumu çâresiz görmek için hiçbir sebep yoktur. Gerçek şu ki, Stalin'in *Lengüistikte marksizme dair* makalesi ile Partinin XVI'ncı Kongresindeki entervansiyonu tamamen farklı iki devri göz önünde bulundurmaktadırlar; ve, dolayısıyla, farklı formüller söz konusudur.

Stalin'in, makalesinde dillerin kruvazmanından bahsederken verdiği formülde göz önünde tutulan devir sosyalizmin dünya çapında zaferinden önceki, yani sömürücü sınıfların yer-yüzünde hâkim kuvveti teşkil ettikleri, millî ve sömürgeci baskının yürürlükte bulunduğu,

millî ayrılıkçılığın ve milletler arasındaki karşılıklı güvensizliğin devlet farklarıyla pekiştirildiği, milletler arasında hak eşitliğinin henüz mevcut olmadığı, dil kruvazmanlarının dillerden birinin hâkimiyet mücadelesi sırasında meydana geldiği, milletler ve diller arasında barışçı ve dostça işbirliği için gerekli şartların henüz bulunmadığı, diller arasında işbirliğinin ve karşılıklı olarak birbirini zenginleştirmenin değil de bazı dillerin asimilâsyona uğratılıp diğer bazılarının galip gelmesinin şiar olduğu devirdir. Anlaşılacağı gibi, bu şartlar içinde ancak yenen ve yenilen diller olabilir. Stalin'-in formülü, meselâ, iki dil arasındaki kruvazmanın yeni bir dilin teşekkülüne vardırmaııp dillerden birinin galip gelmesine, öbürünün ise yenik düşmesine vardiırdığını söylerken işte bu şartları göz önünde bulundurmaktadır.

Stalin'in XVI'ncı Parti Kongresi'ndeki entervansiyonundan alınan ve dillerin tek bir müşterek dil halinde kaynaşması meselesinden bahseden öteki formüle gelince, bu formülde göz önünde tutulan başka bir devir, sosyalizmin dünya çapında zaferinden *sonraki* devirdir, yani dünya emperyalizminin artık mevcut olmadığı, sömürücü sınıfların yıkıldığı, millî ve sömürgeci baskının yok edildiği, millî ayrılıkçılığın ve milletler arasındaki karşılıklı güvensizliğin yerini milletler arasında karşılıklı güvene ve yakınlaşmaya bıraktığı, milletler

arasında hak eşitliğinin hayata geçirildiği, dillerin baskıya ve asimilasyona uğratılması politikasının ortadan kaldırıldığı, milletler arasında işbirliğinin organize edildiği ve millî dillerin işbirliği içinde karşılıklı olarak tam bir serbestlikle zenginleşme imkânına kavuştukları devirdir. Anlaşılacağı gibi, bu şartlar içinde bazı dillerin baskı görmesi ve mağlûbiyete uğraması, diğer bazı dillerin ise galip gelmesi diye bir şey bahis konusu olamaz. Burada artık mücadeleden biri mağlûp öbürü galip çıkacak iki dil değil, fakat yüzlerce millî dil bulunacak ve milletlerin uzun süren ekonomik, politik ve kültürel işbirliği sayesinde bu dillerden önce en zengin tek bölge dilleri ayrılacak, sonra da bu bölge dilleri tek bir müşterek enternasyonal dil halinde kaynaşacaklardır. Bu tek enternasyonal dil, bittabi, ne almanca, ne rusça, ne ingilizce olmayacak, millî dillerin ve bölge dillerinin en iyi unsurlarını özünde toplayan yeni bir dil olacaktır.

Şu halde, bu iki farklı formül cemiyetin farklı iki gelişme devrine tekabül etmekte olup, bu yüzden her ikisi de kendi devirleri için doğrudurlar.

Bu formüllerin birbiriyle tezat halinde olmamasını, birbirini reddetmemesini istemek, kapitalizmin hâkim olduğu devrin sosyalizmin hâkim olduğu devirle tezat halinde olmamasını, sosyalizm ile kapitalizmin birbirini reddet-

memesini istemek kadar saçma bir şeydir.

Softalar ve yobazlar marksizmi, onun muhtelif neticelerini ve formüllerini *aslâ* değişmeyen, cemiyetin gelişme şartları değiştiği zaman bile aynı kalan bir dogmalar mecmuası olarak görürler. Bu neticeleri ve formülleri ezbere öğrendikleri ve her fırsatta gelişigüzel zikrettikleri taktirde hangi mesele olursa olsun çözebileceklerini düşünürler; ezbere öğrenilen bu neticelerin ve formüllerin bütün zamanlar ve bütün ülkeler için, hayatın bütün hal ve şartları için işlerine yarıyacağını sanırlar. İmdi, ancak marksizmin lâfzını görüp ruhunu görmeyenler, marksizmin neticelerini ve formüllerini *metin* olarak öğrenip bunların muhtevasını anlamıyanlar böyle düşünebilirler.

Marksizm, tabiatın ve cemiyetin gelişme kanunlarının ilmidir, ezilen ve sömürülen kitlelerin inkılâbı ilmidir, sosyalizmin bütün ülkelerde zaferinin ilmidir, komünist cemiyetin kuruluşunun ilmidir. Marksizm, bir ilim olarak, hep aynı yerde kalamaz: gelişir ve mükemmelleşir. Marksizm gelişmesi sırasında yeni yeni tecrübelerle, yeni yeni bilgilerle zenginleşmezlik edemez. Bu itibarla, onun bazı formülleri ve neticeleri zamanla değişmekten, yerlerini yeni tarihî vazifelere uygun düşen yeni formlere ve neticelere bırakmaktan geri kalmaz. Marksizm, bütün devirler için, bütün zamanlar için mecburî geçerliği olan, değişmez

neticeler ve formüller kabul etmez. Marksizm her türlü dogmatizmin düşmanıdır.

28 temmuz 1950.
BOLŞEVİK, No. 14 — 1950.

fransız editörün notları

(1) Dil (lengüistik) meseleleri hakkındaki münakaşa PRAVDA gazetesinde 9 mayıs 1950 tarihinde açılmıştı. Günlük tirajı 2 milyon nüshayı aşan PRAVDA bir buçuk ay müddetle her hafta iki tam sahifesini münakaşaya ayırarak profesörlerin, akademisyenlerin ve oku-

yucuların yazılarını yayımladı. Stalin'in 20 haziranda münakaşaya katılışından ve bunun esas veçhelerini neticeye bağlayışından sonra da bütün Sovyet basınında, Stalin'in bu yazısından ilmin ve kültürün çeşitli alanlarında dersler çıkaran birçok yazılar yayımlanmıştır.

(2) ARAKÇEYEV, Aleksî (1769 - 1834) : Çarlık devri Harbiye Nazırı, köleci feodal irticânın tipik bir temsilcisi. Arakçeyev, kullandığı fevkalâde bürokratik organizasyon metodları ve keyfî idaresi ile tarihte ün yapmıştır.

(3) N. Y. Marr bütün dillerin menseinde dört unsur bulunduğunu iddia ediyordu. Bunlar (lâtin harfleriyle yazılışlarına göre): *sal-ber-roş-yon* sesleridir.

(4) Semantik, kelimelerin mânâsının ve mânâ varyasyonlarının, kelimelerin geçirdikleri mânâ değişikliklerinin ilmidir.

Tarihî semasiyoloji kelimelerin, tarihî gelişme seyri içinde uğradıkları mânâ değişikliklerini inceler.

Stilistik, bir dilin aslî karakterlerini, "üslûp" unu (tâbirlerin seçilmesi, cümle inşası, vs.) tetkik eder.

(5) Bkz. STALİN, "*Millî meselede sapmalara dair*". (S.S.C.B. Komünist (b.) Partisi XVI'ncı kongresine sunulan rapordan ve kapanış nutkundan parçalar.) Marksizm ve millî mesele, *Editions sociales*, 1949, s. 268 - 279.

İÇİNDEKİLER

Çevirenin önsözü	5
Lengüistikte marksizme dair	17
E. Kraşeninnikova yoldaşa mektup	65
Sanjeyev yoldaşa mektup	77
D. Belkin ve S. Furer yoldaşlara mektup	81
A. Kolopov yoldaşa mektup	87
Fransız editörün notları	99

STALİN MARKSİZM VE DİL

SOSYAL YAYINLAR

10 TL.